
V I C E N T C A B A N E S F I T O R

LES PERÍFRASIS MODALS DE
NECESSITAT-OBLIGACIÓ I
PROBABILITAT EN CATALÀ.
SEGUIMENT DIACRÒNIC. SEGLES
XIII AL XX

(1) Els números 7 i 8 de l'occidental-valencià, que pertanyen al *Tirant*, corresponen respectivament als dos volums en què es divideix l'edició de Clàssics Valencians. La partició, que s'ha efectuat no solament per ajustar en les gràfiques la numeració occidental-valenciana amb l'oriental sinó també per albirar alguna diferència pertinent, presenta els següents percentatges de freqüència d'ús:

Perífrasis amb valor deòntic de necessitat-obligació:

	<i>Tirant I</i>	<i>Tirant II</i>
Deure+inf.	57,36%	62,16%
Haver+P+inf.	24,55%	23,35%
Tenir+P+inf.	10,26%	11,38%
Caldre+inf.		valor neg.val.
neg./af.		

INTRODUCCIÓ

La intenció d'aquest treball respon a la idea de contribuir al coneixement de la història de la llengua catalana. En concret, l'anàlisi presenta una sèrie de dades sistematitzades que ajuden a resseguir la freqüència d'ús que les perífrasis modals **deure+infinitiu**, **haver+de+infinitiu** i **tenir+de+infinitiu** han assolit al llarg del període estudiat, les seves variants formals i canvis funcionals. Amb tot, s'ha escollit un tipus de metodologia que no solament inclou l'anàlisi dels elements formals sinó també la reflexió sobre els components productors d'estructures. Així, *l'observació*, *la comprovació* i *la comparació* han estat els eixos bàsics de l'anàlisi de dades, a més de la consideració que els canvis lingüístics, com assenyala Vàrvaro (DD. AA., *Problemes i mètodes* ... 1995: 36), "són presents en potència (en l'estructura lingüística) ..., en el sentit que són variables existents en tant que concretament realitzades en l'interior de la riquíssima variabilitat de les realitzacions lingüístiques, però a nivells de consciència i d'acceptació sempre diversos".

D'altra banda, les dades que conformen l'anàlisi, representades en gràfiques, s'han extret del buidatge complet de 17 textos orientals (centrals, septentrionals, balears i algueresos) i 17 textos occidentals-valencians,¹ ordenats cronològicament. Són els

següents que a continuació s'esmenten, amb la forma abreujada que apareix al costat de cada exemple, els quals es corresponen respectivament amb la numeració que marca l'abscissa de les gràfiques núm. 1, núm. 2 i núm. 3:

a) Textos occidentals (1):

- 1.- Esberrany Alcoi (1249-1264) -Alcoi
- 2.- Llibres de la Cort del Justícia, Cocentaina (1269-95) -Cocentaina
- 3.- Llibre de Sent Soví (segle XIV) -St. Soví
- 4.- Llibre dels Fets del Rei en Jaume (segle XIV) -Fets
- 5.- El Procés de Sueca (1381) -Sueca
- 6.- Espill de Consciència (segle XIV) -Consciència
- 7.- Tirant lo Blanc 1^a part, (1490) -Tirant I
- 8.- Tirant lo Blanc 2^a part, (1490) -Tirant II
- 9.- Vita Christi (1497) -Vita
- 10.- Crònica Beuter (1538) -Beuter
- 11.- Poesies, col·loquis, P.J. Morlà (?-1651) -Morlà
- 12.- Dietari, J. Aierdi (1661-64) -Aierdi
- 13.- Romanços. Col·loquis, C. Ros (1733-63) -Ros
- 14.- Més s'aprecien els dinés ..., V. Branchat (1817) -Branchat
- 15.- Selecció d'obres, E. Escalante (1861-1880) -Escalante
- 16.- Teatre valencià de començaments del segle XX -Teatre valencià
- 17.- El cavaller del dubte, F. Carreres (1933) -Carreres.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

- 1.- Llibre de l'orde de cavalleria, R. Llull (1275) -Llull
- 2.- Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV -Mallorca I
- 3.- Com usar de beure e menjar, F. Eiximenis (1384) -Eiximenis
- 4.- Actes Municipals, Tarragona (1384-85) -Tarragona
- 5.- Dietari, J. Safont (1411-1484) -J. Safont
- 6.- El Sínode del bisbe Bacallar (1581) - Alguerès -Sínode
- 7.- Il·lustracions dels comtats de Rosselló, ...(segle XVI) -Il·lustracions
- 8.- Processos Osonencs (1618-20) -P. Osonencs
- 9.- Reals ordinations de la Universitat d'Eivissa (1663) -Eivissa
- 10.- Pagesos, ... de la Marina de la Selva (1687-1722) -Pagesos I
- 11.- Pagesos, ... de la Marina de la Selva (1712-1820) -Pagesos II
- 12.- Teatre català del Rosselló, (segles XVII-XIX) -Rosselló
- 13.- Memòries, T. Amorós (1740-1800) -Mallorca II
- 14.- Calaix de sastre, baró de Maldà, any 1798 -Baró
- 15.- Catorze cartes de J. Yxart a J. Jordà (1880-83) -Yxart
- 16.- Rondalles, J. Verdager (1905) -Verdager
- 17.- L'Auca del senyor Esteve, S. Russinyol (1917) -Russinyol

D'altra banda, l'anàlisi s'ha completat amb dades extretes de textos complementaris, revistes, periòdics, fullets informatius, etc., que s'esmenten a l'apartat de documentació. Finalment, l'estudi s'ha arredonit amb quadres informatius sobre les consideracions gramaticals que han rebut les perífrasis modals en català, i amb quadres comparatius d'ús de perífrasis modals entre el català i altres llengües romàniques.

1.-Aspectes puntuals sobre el concepte de perífrasi verbal i algunes matisacions que comporten les variables modals.

Segons Coseriu (1977), Dietrich (1983), Rojo (1974), Veyrat (1993), la perífrasi verbal és una construcció complexa amb unitat sintacticosemàntica, composta per un element auxiliar –amb complementació morfològica– i un d'auxiliat, tots dos units directament o mitjançant un element nexual. L'element auxiliar no solament es constitueix com a tal perquè haja perdut part o la totalitat del seu valor semàntic, sinó també a causa del propi procés d'auxiliació, pel qual, el seu significat lèxic esdevé de caràcter funcional o gramatical, capaç d'expressar algun dels accidents verbals (temps, aspecte o mode) i d'incidir, així, sobre l'auxiliat per modificar una acció determinada.

L'element nexual, quan hi apareix, tot i que forma part de l'estructura formal de l'element auxiliar –modificador–, representa el vincle entre aquest i l'auxiliat –modificat– fent servir les seves propietats gramaticals en detriment de les semàntiques. Per tant, no es pot parlar de *perífrasis verbals* quan la possibilitat de substituir l'element nexual pugui provocar un canvi en la seva funcionalitat. L'element auxiliat, que en cap cas no farà de complement sintàctic de l'auxiliat, té ple caràcter verbal.

Amb tot, ja que aquesta anàlisi es concreta en l'estudi de perífrasis modals, cal precisar que aquestes construccions assenyalen una sèrie de matisacions exteriors al procés verbal en si mateix, tot i que sense deixar d'afectar-lo.

Cal afegir, finalment, que la perífrasi modal **deure+infinitiu**² s'utilitza indistintament per expressar dues variables de modalitat –hereves de les formes llatines–: el valor deòntic de necessitat-obligació i l'epistèmic de suposició. A causa d'aquesta polisèmia ha resultat convenient d'establir una sèrie de característiques puntuals –deutores de la lògica modal (Picallo 1991: Cap. IV)–, per poder distingir el dos tipus d'acció modal, concretament:

a) La *variable deòntica de necessitat-obligació*, amb un caràcter fort-propí, concret, actant (no necessàriament actiu).

b) La *variable epistèmica de suposició*, amb un caràcter feble-contextual, abstracte, estatiu (no necessàriament passiu).

Perífrasi amb valor epistèmic de suposició:

Tirant I	Tirant II
Deure+inf.	3,08%
7,81%	

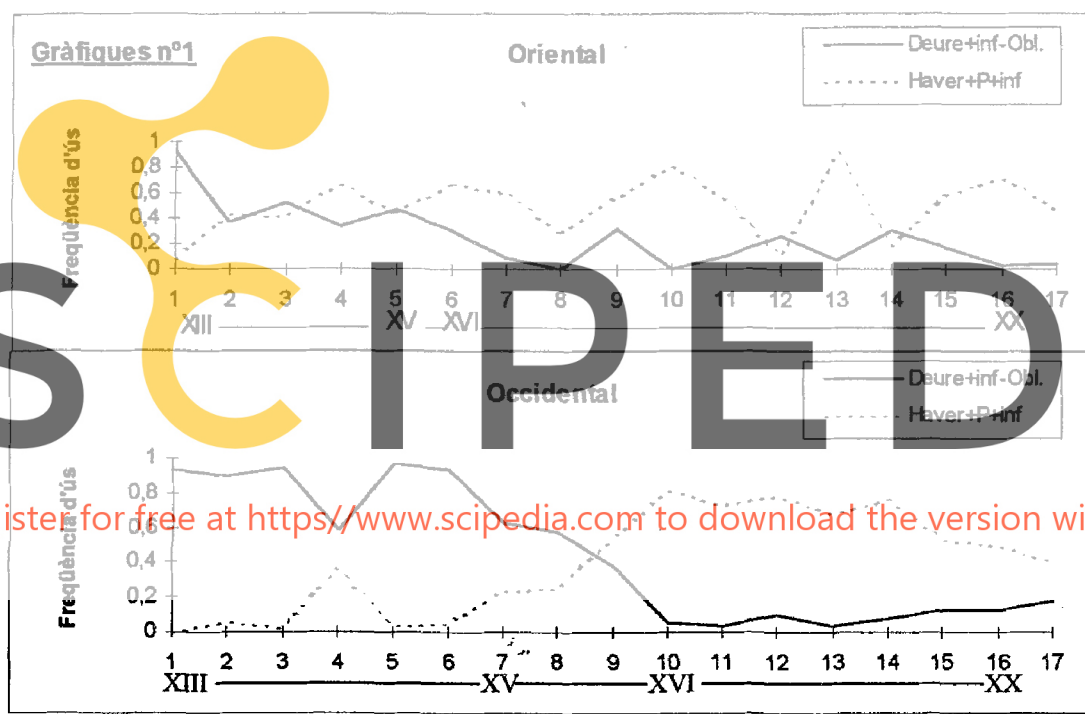
(2) Amb tot, el verb **deure** no deixarà mai d'utilitzar-se per expressar "haver de donar o pagar a algú (alguna cosa) i/o haver d'atribuir a



Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

2.-Seguiment diacrònic de les perífrasis de necessitat-obligació: *deure+infinitiu*, *haver+de+infinitiu*, *tenir+de+infinitiu*.

La freqüència d'ús que presenten les gràfiques núm. 1 és el resultat del percentatge de la construcció **deure+infinitiu**-valor **deòntic** i la seva relació amb el percentatge de la perífrasi **haver+de+infinitiu** dins del conjunt de perífrasis de necessitat-obligació que apareixen al llarg de l'estudi diacrònic.³



algú o a alguna cosa (un resultat bo o dolent) (Fabra, 1977: 596).

(3) Les tres fortes incidències en l'ús de la perífrasi **deure+infinitiu**, valor necessitat-obligació, que s'observa en la gràfica oriental d'ençà el segle XVI, en un període on la tendència general és a la baixa, poden explicar-se per peculiaritats textuais, dialectals o socio-culturals:

a) El núm. 9, que es correspon amb les *Ordinacions d'Eivissa*, un text jurídic del segle XVII, presenta un ús manifest de la perífrasi **deure+infinitiu**, valor necessitat-obligació, sens dubte causat per la mateixa naturalesa del text, de registre jurídic-administratiu, on la perífrasi **deure+infinitiu**, valor necessitat-obligació, sol aparèixer profusament circumscrita.

b) El núm. 12 que es correspon amb una obra de teatre del Rosselló del segle XVII-XVIII, no solament presenta un ús acceptable de la perífrasi **deure+infinitiu**, valor necessitat-obligació, sinó que a més hi ha una considerable davallada de la perífrasi **haver+de+infinitiu**, causada en part pel fort índex d'ús que presenta al Rosselló la perífrasi **tenir+de+infinitiu**.

c) Finalment, el núm. 14 que correspon a l'any 1798 del *Calaix de Sastre* del baró de Maldà, també presenta les particularitats abans esmentades: acceptable ús de **deure+infinitiu** i davallada de la perífrasi **haver+**

La construcció perifràstica **deure+infinitiu** és deutora de la llatina **debeo+infinitiu**, que s'utilitzava formant perífrasis d'estructura i significació anàloga a la que, de vegades, presentava el verb **habeo**,⁴ és a dir, per expressar l'obligació de fer una cosa (Oxford 1968: 487):

"Quid habui facere?" (què vaig haver de fer?) (Sén., Contr., I, I, 19)

Així, el verb **debere**,⁵ s'utilitzava de forma auxiliar, a saber, amb valor funcional gramatical, tot incidint sobre l'infinitiu que acompanyava per expressar un tipus d'accident verbal, en concret el valor modal de necessitat-obligació:

de+infinitiu. En aquest cas producte del procés diglòssic amb el castellà que, de vegades, pateix el baró; en aquest any, la perífrasi modal de necessitat-obligació que més utilitza és **tenir+ que+ infinitiu**.

(4) En llatí clàssic (Bassols 1981: 342) la necessitat o obligació s'expressava mitjançant les perífrasis formades per:

a) Un participi de futur i un verb copulatiu:

"si est bellum civile futurum quod certe erit" (Cic.)
(si ha d'ocórrer una guerra civil, que certament ocorrerà).

En llatí arcaic i decadent s'usa de vegades, aquesta perífrasi amb un significat idèntic al del futur d'indicatiu:

"quod dixi facturus es (i.e. facies)" (Vrct. Vit)

(allò que digué hauràs de fer).

b) Un gerundi i un verb copulatiu:

"liber legendus est mihi"
(el llibre ha de ser llegit per mi).

En frases negatives, condicionals i interrogatives, aquesta perífrasi, expressa més aviat una idea de possibilitat que d'obligació:

"quae quidem si potentia est appellanda, appelletur ita sane" (Cic.)

(si la qual cosa, en certa manera, deu ser anomenada potència, que s'anomena així).

A finals del segle III aquesta perífrasi s'usa sense cap matís modal, solament

"si fodere voles, altero piaculo quid facere debeas" (Cato. Agr. Capt. 149) (Thesaurus 1900: 98) (si vols excavar... deuràs fer)

"ne quis eorum operas ... patrono ... praestare debeto" (Paul. Dig. 38.I.37) (Oxford 1968: 487) (ningú deu fer-se responsable davant del patró de les obres d'ells).

Ja al llatí tardà, de vegades, aquest valor s'afebleix i la perífrasi **debeo+infinitiu** s'utilitza per formar una mena de construcció perifràstica d'imminència, pròxima al valor de temps de futur o per introduir una hipòtesi (Ernout & Meillet 1979: 165):

"oppida in quibus debent ordinari" (Eugipp., Seu., 31,4) (les ciutats van a ser organitzades)
– (les ciutats s'organitzaran)

"quae professio sua ... etiamsi censeatis quod gravare me debeat" (St. Avit., pàg. 74,1)
(aquesta professió seva encara que censureu allò que devia molestar-me).

Amb tot, no deixarà de manifestar el seu valor de necessitat-obligació com més tard s'observa en les cartes llatines catalanes –i també castellanes– dels segles IXè i Xè (Bastardas 1953:160), a més de franceses (Ernout & Meillet 1979:165), i fins i tot en les correspondències llatines dels registres catalans del segle XIII:

"uos ... me ... interrogastis diligenter si potebam hoc adprobare quod predicta ualle debeat esse (i. Q. Sit) de supradicto seniori meo ... aut non" (Lib. Feud., 320, 27, 977)

(em van preguntar, diligentment, si podia aprovar que la vall abans esmentada deu ser (pertànyer) del dit senyor o no)

"cum uineis et ortis et quicquid ad eum pertinuit uel pertinere debebit"
(amb vinyes i horts i qualsevol cosa que ha pertanyut o deurà pertànyer) (San Millán, 204, 8, 1071)

"illum cup quod debet facere Bernardo Coniler de VII palms"

(aquell cup que deu fer Bernardo Coniler de VII pams) (Alcoi, capítol 368).

Així, amb aquest valor, la perífrasi **deure+infinitiu** apareix profusament circumscribida a frases pròpies de la llengua jurídica. Sens dubte aquest ús imprimí un caràcter culte a la construcció, i durant l'època cancelleresca –segles XIII, XIV i XV–, tot i que amb tendència a la baixa, gaudí d'un ús preferent, en tots dos dialectes: oriental i occidental, respecte a altres construccions perifràstiques paral·leles amb valor de necessitat-obligació.

D'aquesta forma, la variable deontica de necessitat-obligació **deure+infinitiu** presenta des del segle XIII les següents variables estructurals, pròpies d'un procés de conformació sintàctica:

Segles XIII-XIV-XV:

a) *Forma directa: deure+infinitiu:*

- "les quals totes coses no deu fer segons fur de València" (3-169 Cocentaina)
 "L'escuder deu dejunar la vigília de la festa ..." (7-197 Llull)
 "Tot die.m fareu badocajar d'exa somera que.m daveu prestar" (2-268 Mallorca -I)
 "con se deuen adobar pahons e faysans" (9-62 St. Soví)
 "e nós dixem-los que no devien anar així ... que li devien dir ..." (23-360 Fets)
 "no.ls faça ne.ls don lur dret de ço que ells deven haver per la dita mostaffacia" (6-31 Tarragona).

b) *Forma partida: deure+ + infinitiu:*

- "e en Rodrigo deu a él respondre" (5-203 Cocentaina)
 "que él devia missa celebrar" (16-338 Fets)
 "E axí devem ab summa prudència e cura attendre en fer la dita reducció" (15-246 J. Safont)
 "axí deu lo cavaller cobrir" (34-55 Tirant I)
 "axí deu lo cavaller cobrir" (2518-79 Vita).

c) *Forma invertida: infinitiu+ deure:*

- "saber deus per qual intenció scuder ha voluntat de ésser cavayler" (101-193 Llull)
 "prenien-se ço que pendre no devien" (16-338 Fets)
 "no heren stades fetes axí com fer se devien" (24-34 Tarragona)
 "o donat meys que dar devie, o rebut més que rebre no devie" (397-36 Consciència)
 "morir deguera yo, Joan ..." (4353-133 Vita).

d) *Forma repetida: deure+infinitiu deure+infinitiu deure+infinitiu.*

Sèrie sintagmàtica que pot indicar tant l'arrelament d'una construcció com la tendència a difondre's:

- "no.n devets pagar ... ni devets voler que ... no devets regnar" (23-358 Fets)
 "ço que deuria anar primer va derrer, e ço que deuria anar dejús va dessús" (3-63 Eiximenis)
 "item si ha volgut amar ço que amar no devie, ho desamar ço que amar devie..." (9-52 Consciència)
 "que missatger no deu pendre diners ... no deu pendre ofici ... no deu entendre ..." (26-101 J. Safont)
 "E jamés no deu mentir als altres ... no deu aver temor ni deu sperar res d'altri" (4-317 Tirant I).

e) *Forma passiva: deure+ésser+ infinitiu*

- "los quals diners deven ésser pagats ..." (Capítol 92 Alcoi)
 "li deu ésser feyta més d'onor que a altre home" (69-175 Llull)
 "per les dites rahons no deu ésser donada fe a aquells" (15-154 Sueca)
 "e que per consegüent, com a rebella e deshobedient, devia perdre lo dit ofici, lo qual devia ésser dat al dit Guillem d'Ivorra" (30-242 J. Safont)

expressa una acció futura i passiva.

D'altra banda, la perifrasi formada pel verb *habeo*, com a auxiliar, i un infinitiu, que expressava "ser capaç de..." (Ernout & Thomas 1972: 258) documentada d'ençà de Ciceró:

"de re publica nihil habeo ad te scribere" (At., 2,22,6).

"no sóc capaç d'escriure't res a tu (no tinc res a dir-te) sobre la república).

indica a més, una idea d'obligació:

"quid habui facere?" (què heu de fer a este moment?) (I,1,19).

(5) En llatí el verb *debeo* (DD AA, Oxford 1968: 486-487) expressava el següent:

a) Estar sota l'obligació de pagar (diners, etc.). Deure; (fig) Relació d'una cosa amb una altra.

b) Estar obligat a donar o a proveir; Estar limitat a fer una cosa.

c) Estar obligat a donar algun servei o qualsevol mena de tractament; Deixar impagat, retenir o negar-se a donar.

d) Estar obligat a pagar. Deure.

e) Estar endeutat. Deure.

f) Estar obligat a fer alguna cosa: Per raons legals, morals o similars; Per raons d'eficàcia, etc.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

“la Magestat vostra deu ésser honrada e glorificada” (23-5 Vita).

Segle XVI:

“per a mostrar la cordial alegria que de tal gràcia deven fer a Déu” (9-36 Beuter)

“tottes dègan ésser prohibides y vedades” (36-252 Sínode)

“dehuen amb més prompte voluntat assistir” (39-280 Sínode)

“per ço ningú no deu escriure sinó lo ver del que ha vist” (13-248 Il·lustracions).

Segle XVII:

“lo llorer la deu coronar” (22-112 Morlà)

“sinó presisament devien fer-ho per a quietut de la terra” (20-267 Aierdi)

“... degué fer lo dit regiment segons ab dita Real Comissió” (15-405 Eivissa)

“per no haver guardat la divina llei obrant contra la sàvia majestat per qui dech sacrificar la vida” (11-63 Pagesos I).

Segle XVIII:

deurà posar-se en manifest” (12-163 Pagesos II)

”de tot un poch deu saber” (33-1522 Ros)

“deus moderar ta llengua y ton mal parlar” (838-56 Rosselló)

“però no manà que deguen entrar, sinó que puguen” (16-101 Mallorca II)

“devent-ho hom dir-ho baixot” (10-128 Baró).

Segle XIX:

“que és el amo y el deu hù més cortejar” (1-174 Branchat)

“lo que devia fer era” (pag. 556-II Escalante)

“en quant surto de Barcelona no deuria llegir res que vingués de Barcelona” (8-178 Yxart).

Segle XX

1.- Textos de principi de segle:

(En Rondalles de J. Verdaguer es troba, únicament, en un parlament d’una Rondalla del Vallespir):

“y..., a l’escometre la euga, ja debias tenir son pollinet coll avall ...” (23-170 Verdaguer)

“lo que ningú deu saber...” (19-61 Teatre valencià)

“és clar que ho deu ésser” (21-74 Russinyol)

“Jordi, deus fixar-te que eixos avantpassats teus ...” (27-21 Carreres).

2.- Època actual:

a) Traduccions (orientals):

“ell no comprenia per què devia acompanyar la seva mare” (27-125 Siddhartha)

“forçosament devia procedir, íntegrament, dels Verver” (46-44 La copa daurada)

“Només devem exposar aquelles màximes de tons elevats que poden ésser útils al món” (33-163 Converses amb Goethe).



Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

b) *Articles periodístics (occidentals)*:

“... un 61'6% considera que deuria usar-se més ...” (23-02-94 Levante P. Mollà)

“... coses que devia haver fet ...” (27-10-94 El País E. Climent)

“... va provocar ahir ... un debat sobre quin és l'organisme que deu ser màxima referència al País Valencià en matèria lingüística” (23-03-95 Avui E. Marco)

c) *Fulletts informatius (occidentals)*:

“... no deus tocar cap del lloc dels fets ...” *T'interessa saber* (1995)

“els grups deuen presentar-se en la sala mitja hora abans ...” *Dossier* (195).

d) *Assajos (orientals-occidentals)*:

“política no és sinó l'art o la ciència de convèncer el nostre veí que deu ser conseqüent amb ell mateix” (4-144 Diccionari per a ociosos)

“tot això no deu permetre pressuposar que una part pugui sentir-se mestressa, dominadora de l'altra” (4-261 Els Càtars).

D'altra banda, aquesta perífrasi de necessitat-obligació, des del segle XIII, pot aparèixer coordinada amb el verb **poder**:

“moltes maneres són per què cavayler pot e deu usar de offici de cavaylaria” (351-188 Llull)

“no pot o deu ésser atribuïda e donada ...” (4-125 Sueca)

“axí com fer no la podia ni devia” (22-43 Tarragona)

“(L)es ajudes sprituales que l'om pot e deu fer al proïsme són ...” (907 Consciència)

“ne servir devem ne podem ...” (6-73 F. Valentí)

“no pot ni deu ésser admés” (26-105 Tirant I)

“puga y dega ... llevar-la-y” (32-448 Eivissa)

“los fruits que no podia, ni devia fer” (15-286 Sínode)

“vull que valga per tots aquells drets, furs e privilegis que (...) de Justíci valer puga e dega” (24-218 Hieroni Exea)

“haviem procurat de sa part fer lo que devien y podien” (4-148 Aierdi)

“I per agraïment, senyors, i per agraïment, no deu ni pot Castella atemptar a la vida de Catalunya” (pàg. 1188 A. Guimerà)

“les obres ... que els professionals de la comunicacions poden i deuen consultar” (2-7 F. Vallverdú).

construcció que també apareix en *castellà*:

“et non lo pudiendo nin deviendo escusar” (24-102 Conde Lucanor)

“Pues bien puede e deve ser notada la locura de cada uno” (8-68 Corbacho)

“ni puedo ni devo negar” (2-87 Ac. de Nocturnos)

També, de vegades, trobem la perífrasi reforçada amb indicadors de necessitat-obligació que incideixen en la concreció de la seva gramaticalització:

SCIPEDIA

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

“ho no esquivar lo mal que esquivar deu de necessitat de salut” (717-46 Consciència)

“per lo que necessàriament deu ésser feta” (11-559 Eivissa)

“forats que devían de necessitat tapar-se” (9-143 Pagesos II)

“és clar que ho deu ésser” (21-74 Russinyol).

Tot i això, com podem observar a les gràfiques núm. 1, a partir del segle XVI, i fins al segle XX, la perífrasi **deure+infinitiu** –variable deòntica– experimenta la davallada definitiva,⁶ i encara que no deixarà d'utilitzar-se en tots dos dialectes per indicar una necessitat-obligació d'àmbit general,⁷ la perífrasi **haver+de+infinitiu** es perfila com la variable de construcció més utilitzada per expressar una necessitat-obligació.

La construcció **haver+P+infinitiu**, té el seu origen en la perífrasi llatina formada pel verb **habeo**, com a auxiliar, més un infinitiu, que a més d'expressar “ser capaç de” podia indicar una idea d'obligació (Ernout & Thomas 1972: 258):

“de re publica nihil habeo ad te scribere” (At., 2, 22, 6) (no sóc capaç d'escriure't res a tu

(no tinc res a dir-te) sobre la república)

“quid habui facere?” (què hegut de fer) (Sén., Contr., I, I, 19).

Si més tard aquesta construcció amb el verb **habeo** en present, posposat a l'infinitiu i aglutinat amb aquest, s'utilitzà per compondre el temps de futur romànc, aquest nou valor afegit no va fer desaparèixer part del sentit original de la perífrasi: l'obligació present de realitzar un acte.

Així, aquesta construcció que no solament comportava l'ús del verb **habeo** com a auxiliar, en què el seu significat lèxic perdia el valor semàntic i esdevenia de caràcter funcional o gramatical, sinó que a més, era capaç d'incidir sobre l'element que acompanyava per modificar una acció determinada i expressar un valor modal, es consolidà durant el procés de conformació del català, així com en la resta de les llengües romàniques.

Coexistent amb altres construccions perifràstiques de necessitat-obligació, la construcció **haver+de+infinitiu** arrelà en el registre col·loquial-vulgar enfront del culte-literari on prevalia **deure+infinitiu**, com insinua el següent exemple de *Tirant*: “aquell *exemple vulgar* qui diu “Illa hon se fa foch fum n'à de exir” (6-239), tot i que amb un caràcter, de vegades, més dinàmic, pròxim al valor de temps de futur, amb el qual ja hem vist que es relacionava, i amb paral·lelisme funcional-semàntic amb altres perífrasis de necessitat-obligació:

“moltes maneres són per què cavayler pot e deu usar de offici de cavaylaria, e com nós ajam a tractar d'altres coses” (351-188 Lluï)

“qui altre convida ans que lo convidat sia en taula deu ésser apercebut que haja dins casa tot ço que haja mester e no.n haja a çercar estan(t) en taula” (12-117 Eiximenis)

(6) Davallada produïda pel relaxament lingüístic cancelleresc, en què les construccions cultes, més o menys llatinitzades, deixen pas a estructures que se senten més properes al registre col·loquial. D'altra banda, es refereix l'ús de la perífrasi **haver+de+infinitiu** per ser estructura comuna amb la que en eixos moments utilitza la puixant llengua castellana, tot i que a partir del segle XVIII, el castellà rebrà per part dels nou vinguts estaments acadèmics una reordenació de caire cultista en què alguns aspectes morfosintàctics, com és el cas de la perífrasi **deure+infinitiu-valor deòntic**, seran utilitzats profusament en registres culte-literaris.

(7) No solament obligació de tipus moral, pròpia de la llengua jurídica amb la qual va estar profusament relacionada, perquè al llarg del temps són inevitables les interferències sintàctico-semàntiques entre construccions paral·leles.

“e necessàriament has a morir, podrir, pudir. Per tal casquí cristià se deu estudiar de ésser humil” (540-40 Consciència)
“per esta causa la França se deuria dir Hespèria ... i la Gascunya se hauria de dir Hespèria ...” (416-113 Beuter)
“lo dit llibre ... per portar-lo al notari, quant hi ha de posar algun acte nou, y quant se haurà de portar ... lo mateix curador quel porta, lo dega tornar” (20-297 Sínode)
“hagen y deguen fer sinch centes passes” (14-433 Eivissa)
“y no de altra manera se hagen de fer ... lo que se dega fer...” (33-437 Eivissa)
“deurà posar-se de manifest ... se aurà de anar a tràurer del manifest” (12-163 Pagesos II)
“Quan has trobat los dos marrans, debias comensar lo parlament ... debias cruspír-te un porcell ... debias tenir son pollinet ... y ab tantes ... aventures ... te n’hauràs d’anar al llit sense sopar” (23-170 J. Verdager)
“dorm quan no té de dormir i es desvetlla quan no ha d’estar-ho” (19-115 Russinyol).

També, aquesta perífrasi, com **deure+infinitiu**, des del segle XIII i sobretot als segles XV-XVI i XVII, apareix profusament repetida en la cadena sintagmàtica, cosa que indubtablement contribuï a estendre el seu ús:

“que si n’havien a exir e havien a anar en estranya terra” (10-306 Fets)
“no solament ha a portar sos propis mals ... que en lur poder s’ha a destruir la hereta ... ço que après sa mort ha a lexar” (9-25 Eiximenis)
“ha de pagar ... e tots han ha ésser destribuïts” (35-153 Tirant I)
“hauran a guardar ... e y hauran a vetjar ... se hauran a recelar ... hauran d’estar” pàg. (825 Tirant II)
“havian de habitar ... havien de poblar...” (12-85 Beuter)
“ha de fer ... ha de pagar ... haurà de fer ... haurà de tornar ...” (29-322 Sínode)
“no ha de menjar ... no he de negar-li ... han de privar-se ... ha de deixar ...” pàg. (225 Morlà)
“els havien de perdonar ... se n’havia de rebre acte y lo havia de fermar lo virrey” (12-267 Aierdi)
“an de tractar ... an de mirar ... an de votar ... hagen de votar ...” (20-441 Eivissa)
“què hem de fer?. Què hem de fer?. Renegar, hem de fer” (11-36 Auca).

A més, com s’ha indicat respecte a la perífrasi **deure+infinitiu**, una sèrie d’elements de reforç, indicadors de necessitat-obligació, que des del segle XIV no deixen d’utilitzar-se (més a l’època clàssica-medieval que a l’actual), incideixen en la concreció de la seva gramaticalització:

“que cor havem de servir-vos” (15-42 Fets)
“e l’hom ha per força a morir de les dites indigestions” (12-83 Eiximenis)
“necessàriament has a morir, podrir, pudir ...” (540-40 Consciència)
“de necessitat se ha de concloure” (18-695 Tirant II)
“per força havien a passar una gran muntanya” (5-700 Tirant II)
“car de necessitat havem a exir de aquí” (3865-118 Vita)

SCIPEDIA

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

- “de necessitat se hagué de deixar la obra imperfeta” (14-68 Beuter)
- “de necessitat se agueren de donar” (5-188 Il·lustracions)
- “necessàriament ha de procehir” (33-405 Eivissa)
- “sia obligat haver de cobrar” (18-460 Eivissa)
- “fou forsós lo aver de donar més axamplitut a la riera” (5-127 Pagesos II)
- “forçós els he de reptar” (36-1542 Ros)
- “per forsa han de ser millors” (646-II E. Escalante)
- “ha de ser per força molt bonic” (17-195 Yxart)
- “per forsa ha de ser també petita” (15-175 Verdaguer).

Reforç que també s'utilitza en *castellà*:

- “por fuerça abredes a fazer lo que ellos quisieren” (24-76 Conde Lucanor)
- “forçadament aya de olbidar” (21-89 Conde Lucanor)
- “de nesçesario han de ser salvos” (26-238 Corbacho)
- “forçado hove de ocupar mi entendimiento a ...” (13-304 Corbacho)
- “forzado habrá de decir muchas cosas” (36-19 Moradas)
- “de necesidad a de caer” (14-225 Ac. Nocturnos)
- “por fuerça a de perderse” (18-426 Ac. Nocturnos).

D'altra banda, des de les primeres manifestacions textuais, la nostra construcció apareix generalment conformada amb una partícula nexual prepositiva, que amb un valor purament funcional-gramatical forma part de l'estructura formal de l'element auxiliar tot representant-hi una mena de vincle entre aquest i l'infinitiu auxiliat. Al segle XIII i XIV, l'element nexual ens apareix representat pel grau Ø, la preposició **a** o la preposició **de**, tot i que el nexa que més sovinteja en la perífrasi **haver+P+infinitiu**, en tots dos dialectes: l'oriental i l'occidental, durant aquest període, és la preposició **a**, excepte en verbs de moviment en què es manté la forma:

- “que lo avie a pendre dinç X dies” (31-121 Cocentaina)
- “lo qual paniç ... avia de collir de la peyta” (23-164 Cocentaina)
- “e com nós ajam a tractar d'altres coses ...” (351-188 Llull)
- “entre en l'orde d'on hagués exir” (93-192 Llull)
- “per fam la havem a conquerir” (13-207 Fets)
- “nos havia de fer servey” (9-159 Fets)
- “e yo é.ls aüts a pagar” (26-262 Mallorca I)
- “si t'has a mocar” (27-106 Eiximenis)
- “que de present haja a tornar tot ço” (12-36 Tarragona)
- “lo qual havia de retra compte” (7-72 Tarragona)
- “hajen elegir aquella ...” (19-45 Tarragona).

Com ja ocorria en textos castellans del segle XII:

“avían a dar” (14 Mio Cid)
 “que ha de far” (1136 Mio Cid).

També, aquesta variabilitat d'ús de la partícula nexual de què gaudeix la perífrasi **haver+P+infinitiu**, apareix en altres construccions perifràstiques de la mateixa època:

“e el començà a dir ...” (20-136 Fets)
 “començam d'anar ...” (9-183 Fets)
 “començà de menjar ...” (19-85 Eiximenis)
 “no començes a menjar” (40-108 Eiximenis)
 “comença de fer ...” (29-54 Tarragona)
 “comença a córrer ...” (29-54 Tarragona).

Al segle XV, s'observa en alguns textos –*Tirant*– un anivellament entre l'ús de la preposició **a** i el de la preposició **de**, com a nexes prepositius de la construcció modal de necessitat-obligació **haver+P+infinitiu**; en altres textos, però, de la mateixa època, la preposició **a** és l'única que s'hi utilitza (*Dietari* de J. Safont, oriental), o la més utilitzada (*Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, occidental).⁸ Tot i que s'ha de tenir en compte que en alguns textos, aquest arcaisme, l'ús de la preposició **a** com a nexa, pot ser degut a les fonts utilitzades pels autors:

“han de fer” (32-23 *Tirant*)
 “haja a fer” (6-97 *Tirant*)
 “hagués a fer festa” (23-120 J. Safont)
 “e les cadires en que haveu a seure” (95-7 *Vita*)
 “lo temps que ella ha de restar en lo mon” (1255-42 *Vita*)
 “que la Mare haja acompanyar lo Fill” (3756-115 *Vita*).

Aquesta variació nexual, amb tendència a l'anivellament, s'observa també en la perífrasi **començar+P+infinitiu** al segle XV:

“e començà de preycar als pobles” (8-68 J. Safont)
 “començarien a preycar ...” (22-289 J. Safont)
 “qui dies ha se començaven de moure contra los senyors” (14-54 J. Safont)
 “e d'açò se començà a moure gran remor” (33-71 J. Safont)
 “ells començaren de dir” (24-164 J. Safont)
 “començaren a dir” (27-271 J. Safont)
 “començaren de cantar” (8846-265 *Vita*)
 “començaren a cantar” (8846-268 *Vita*).

A partir del segle XVI, en ambdós dialectes, desapareix aquesta variació que hem vingut observant i es fixa la preposició **de** com la partícula-nexa de la perífrasi modal **haver+P+infinitiu**.⁹

(8) A partir del segle XV, als textos castellans, la preposició **de** ja és la més utilitzada com a nexa d'unió en la perífrasi modal de necessitat-obligació **haver+de+infinitiu**, la qual, a més, també de vegades gaudeix d'un caràcter pròxim al futur:

“los que son buenos e se han de salvar” (4-241 *Corbacho*).

“pordó hemos de ir” (12-71 *La Lozana Andaluza*).

“ellos han de alabarme a Mí” (21-113 *Moradas*).

“ha de offenderse” (17-253 *Actas de los Nocturnos*).

No així en textos italo-toscans, on al segle XVI encara hi ha variabilitat entre **ad/da**:

“havea ad esser peggior la ricaduta della malatia” (32-97 *Tirant*).

“là dove si fa fuoco, fumo vi ha da uscire” (8-305 *Tirant*).

Ni en textos gallecs, on a hores d'ara encara hi ha algunes àrees dialectals amb variabilitat nexual (Rojo 1974: 158).

(9) En alguns textos de caràcter jurídic i/o epistolar encara hi ha variabilitat, tot i que la preposició **de** esdevé la més utilitzada:

“haja elegir lo dit tercer” (25-131-II-II (1510) *Furs València*).

“haja de nomenar hun àrbitre” (24-67-III-V (1510) *Furs València*).

“hagen a elegir ells mateixos un tercer” (21-131-II-II (1510) *Furs València*).

“de les coses que se han de observar” (36-228 *Sínodo*).

“de moltes coses, que per ventura hagués a declarar” (35-303 Sínodo).

“en lo que s’ha de fer” (20-84 Estefania).

“han-se hagut a pagar” (17-220 Estefania).

(10) Com també ocorre en les altres llengües romàniques, tot i que per fretura d’estudis sistemàtics no es pot oferir una perspectiva completa. No obstant això he comprovat la seva presència en textos castellans:

“non tenía de comer” (19-98 Conde Lucanor).

“pues de nesçesario me tengo de dapnar” (30-238 Corbacho).

“como eras tenuto de ir a orar ..” (6-114 Corbacho).

“para lo que tenemos de hacer” 5-79 La Lozana andaluza

“mas qué tengo de hacer” 22-35 Moradas

“que assí lo tengo de hazer” 31-192 Academia de Nocturnos

Així com en gramàtiques castellanes del segle XVIII, fetes a València, que reflecteixen certes característiques del castellà clàssic:

“El verbo **tener** que se conjugava en su lugar (del **ser**) tiene casi la misma significación que el auxiliar **aver**, pero su uso no es el mismo. Antes de los participios se ha de usar solo de **aver**, i antes de los nombres solo del verbo **tener**, como: Yo **he** comprado: Yo **tengo** buenos libros. Pero antes de los tiempos con **de** o **infinitivos** se puede usar de uno i otro aunque mas comun el **aver**: assi se puede decir

Segle XVI

“La segona paga havia de ser en metall” (3-56 Beuter)

“y se ha de entendre que ...” (5-199 Il·lustracions).

Segle XVII

“sen (h)avia de anar” 33-85 (P. Osonencs)

“i si diu açò ha de ser” (18-71 Morlà)

“sols havia de tenir una catifa” (9-294 Aierdi)

“de la bossa ... se ha de treurer” (2-412 Eivissa)

“lo avia de comprar” (12-71 Pagesos I).

Segle XVIII

“també au de fer” (12-1521 Ros)

“no an de quexar-se” (2422-111 Rosselló)

“que havían de fer” (22-84 Mallorca II)

“han d’entrar” (15-114 Baró).

Segle XIX

“t’as de ficar en los camps” (1-169 Branchat)

“has de vore’l” (pàg. 29-I E. Escalante)

“als que han de venir” (23-182 Yxart).

Segle XX

“has de fer foch” (9-129 Verdaguer)

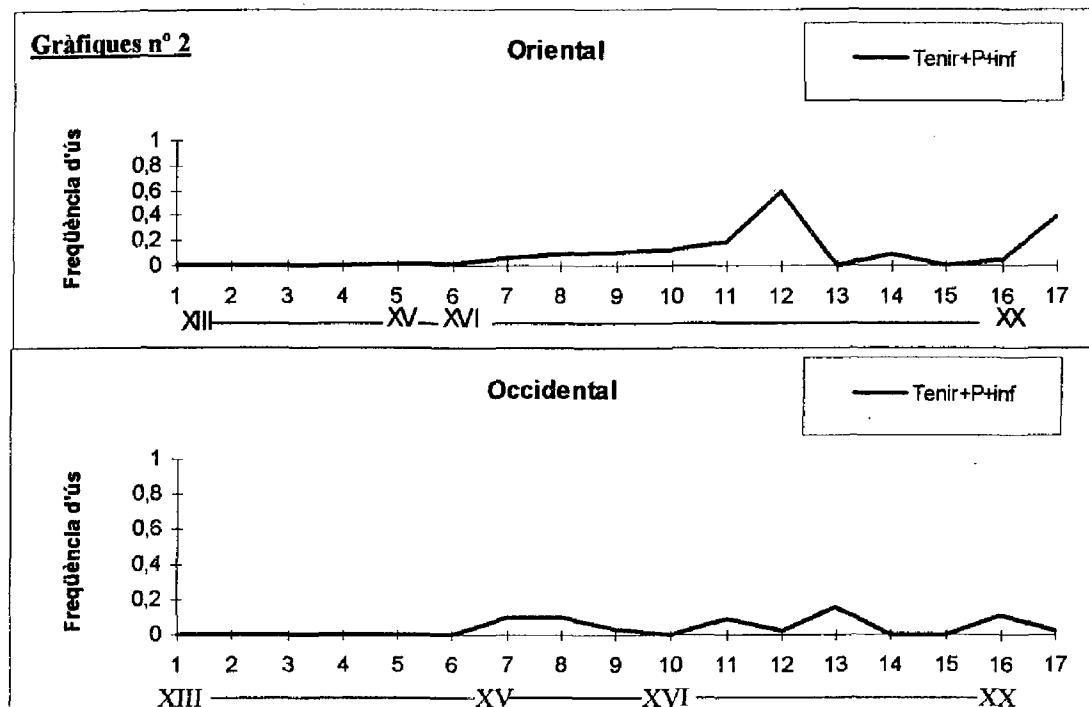
“he de vore’l anar” (2-129 Teatre Valencià)

“Qui ha de venir! (La granera)” 16-18 Russinyol)

“m’havia de fer canviar” (15-35 Carreres).

Per altra part, tot aquest procés de selecció prepositiva nexual es pot relacionar amb el que desenvolupa la perífrasi modal paral·lela de necessitat-obligació **tenir+P+infinitiu**. Com observa Coromines (1985: 416), el fet cabdal en la història de **tenir** és la seva invasió del terreny semàntic del llatí **habere**, amb el sentit de possessió pura i simple. Per tant, no és estrany que –per analogia semanticofuncional amb el verb **haver**–, el verb **tenir** s’utilitze també per formar perífrasis de necessitat-obligació.¹⁰

Així, la freqüència d’ús que presenten les gràfiques núm. 2, que és el percentatge corresponent a la perífrasi **tenir+P+infinitiu** dins del conjunt de perífrasis de necessitat-obligació, manifesta un ús minvat però constant, en tots dos dialectes, des del segle XV fins al segle XX.¹¹



Cal indicar que aquesta construcció no ha aparegut mai en cap dels nostres textos mallorquins consultats (núm. 2 i núm. 13), tot i que Coromines (1985: 417) n'assenyala una quan cita un títol de l'historiador mallorquí Joan Binimelis.

Així, aquesta construcció, amb valor modal de necessitat-obligació, presenta des del segle XV les següents peculiaritats estructurals:

a) *Segle XV*. Com en la perífrasi **haver+P+infinitiu**, es produeix un anivellament entre l'ús de les variables prepositives nexuals **a-de**:

“que li venguessen prestar lo jurament e homenatge que li són tenguts prestar” (3-192 J. Safont)

“té de anar” (10-151 Tirant I)

“que.s tenen a fer” (4-154 Tirant I)

“e tots a cavall, tenen anar fins a la porta” (4-154 Tirant I)

“sta scrit lo nom de aquell quiy te a seure” (98-8 Vita).

D'altra banda, com ja hem vist en altres perífrasis de necessitat-obligació, una sèrie d'elements de reforç, indicadors de necessitat-obligació, incideixen en la concreció de la seva gramaticalització:

bien: **E de ir** a la América, o **tengo de ir** a la América” (Benito de San Pedro 1769: 106-107).

També en textos italo-toscans del segle XVI trobem aquesta construcció, tot i que molt minvadament:

“é tenuto a difendere ...” (5-107 Tirant).

A més, el fet que en gal·lec s'utilitzi quasi exclusivament en la llengua literària, tot i que també poden trobar-se exemples en la llengua popular, indica que també aquesta estructura fou utilitzada en l'època clàssica-medieval (Rojo 1974: 160).

(11) Cal assenyalar que la forma “esser tengut”, que a l'edat mitjana significava “estar obligat” (Coromines 1985: 416), apareix profusament construïda amb infinitiu, amb nexes d'unió o asindèticament. Sense dubte, aquesta forma, per la seua càrrega semàntica i pel seu tipus de construcció, contribuï a fixar el procés de gramaticalització de la perífrasi modal **tenir+de+infinitiu**:

Segle XIII

“que li és tengut de donar e pagar” (21-141 Cointaina)

“que sia tengut a pagar” (3-134 Cointaina)

“que li és tengut en pagar e donar VII sols” (20-160 Cointaina)

“que sia tengut pagar” (14-160 Cointaina)

“cavayler és tenguit a honrar si mateix” (43-220 Llull)

“cavayler és tengut de honrar son cors” (44-220 Llull)

Segle XIV

“per tal com la ciutat non és tenguda de fer-ho” (14-46 Tarragona)

“per força tenien a passar per ...” (8-226 Tirant I)

“com de necessitat tenien a defendre lurs vides” (35-410 Tirant I).

Reforç també utilitzat en *castellà*:

“de nesçesario me tengo de dapnar” (29-239 Corbacho).

A més, la perífrasi **tenir+P+infinitiu** continua presentant paral·lelisme funcional-semàntic ara amb les perífrasis **haver+de+infinitiu** i **deure+infinitiu**:

“tenen a fer ... han de ésser ... tenen amar ... té de amar ... tenen a fer ... ha de ésser ... té a passar ... és tengut de amar” (pàg. 154 Tirant I)

“con se tenia de fer e la hora que venir devia” (21-590 Tirant II).

b) A partir del segle XVI, però, la perífrasi **tenir+P+infinitiu** assoleix la plena gramaticalització, i es fixa la preposició **de** com a única partícula-nexe de la perífrasi:¹²

Segle XVI:

“alguna mare tingué de sustentar ... altre fill” (3-188 Il·lustracions)

“men tinch de anar” (212-112 Catherina)

“tinc de témer eixa terra” (5-301 Estefania).

Segle XVII:

“sen tenia de anar a treballar”

“jo no tinc de dir” (5-53 Morlà).

Segle XVIII:

“li tingueren de donar punts” (29-124 Pagesos II)

“a vosté tinch de possar per cap de la processó” (2-1509 Ros)

“jo tinch, donchs, de saber” (42-30 Rosselló)

“de la manera que lo dit oli se té de fer” (Joan Binimelis (Mallorca)).

“se’n tindrà de deixar de continuar-les” (5-111 Baró)

Segle XX:

“avans de resoldre què tinch de fer, hi dormiré” (17-163 Verdaguer)

“veges què té de dir” 26-153 (Teatre valencià)

“no puc seure. Me’n tinc d’anar” (21-20 Russinyol)

“i si vols ésser imparcial tindràs de reconèixer que ...” (1-26 Carreres)

“els croats tenien de tancar-se al Castell Narbonés” (14-221 Mestre i Godes).

A més, continuen els indicadors de necessitat-obligació que reforcen la concreció de la seva gramaticalització:

“les coses que són tengudes saber e creure de necessitat” (44-24 Consciència)

(12) En alguns textos del segle XVII, però, a causa de la seva peculiaritat textual (ordinacions territorials d’un territori, o també per variants de registre col·loquial) pot presentar variables arcaiques de construcció:

“sien tinguts y obligats de fer” (35-459 Eivissa).

“sia tingut y obligat a pagar” (7-460 Eivissa).

“sien tinguts y obligats en provehir” (18-428 Eivissa).

“sien tinguts y obligats repetir y rèbrer” (38-477 Eivissa).

“en ex cas tinch de donar a dita Susanna...” (18-74 Pagesos I).

“ab què no tinguéran a gosar de dir res” (38-86 Pagesos I).

“ell sabia prou la gran obligació que tenia de ser-ho” (6-119 Verdaguer).

Com també el fet de presentar-se barrejada amb altres perífrasis modals de necessitat-obligació, com a mostra del seu paral·lelisme funcional-semàntic:

“què dech fer per?.... puix que tindrè de fer?” (425/435-43 Rosselló)

“però què he de fer? ... tens de festejar, esbargir-te” (17-64 Russinyol)

“la tens de veure ... te l'has de mirar s'hi ha de viure. ...” (36-17 Russinyol)

“tens que acompanyar el teu cosí?. Sí senyor, que el tinc de guiar” (10/11-179 Teatre valencià).

Finalment, com vèiem en les altres construccions perifràstiques paral·leles **deure+infinitiu** i **haver+de+infinitiu**, la perífrasi **tenir+de+infinitiu** també pot aparèixer en repetició, formant una sèrie sintagmàtica que tant pot indicar l'arrelament d'una construcció com la tendència a difondre's; en el cas d'aquesta perífrasi, això solament apareix en el nostre text del Rosselló:

“tens de sufrir... tinch de lligar ... tindràs de ser ...” (pàg. 110 Rosselló).

Altament, cal assenyalar l'aparició de les perífrasis modals de necessitat-obligació formades amb la partícula nexual **que**, la qual pot haver estat determinada per la confusió que pogué originar el propi caràcter funcional del pronom relatiu **que**, el qual admet valors de substitut i connector alhora. Caràcter avalat per la condició sincrètica de la partícula romànica **que**, en la qual, com observa Coromines (1976: 485), van acabar confluint-se diverses formes del relatiu llatí i altres partícules relatives d'aquest idioma. Així, encara que en algunes construccions catalanes del segle XIV apareixen formes del tipus **haver+què+infinitiu**:

“que s'eren exits a percaçar, los uns per leyna, los altres que haguessen què menjar ...” (1-195 Fets)

“que él faria en tal manera, que nós li hauríem què agrair” (17-143 Fets).

serà en altres llengües romàniques, concretament en *castellà*, on d'ençà el segle XIV, es desenvolupa aquesta possibilitat que, amb el pas del temps, assolirà el valor de variable de perífrasi modal i més tard s'utilitzarà preferentment com a construcció perifràstica impersonal de necessitat-obligació:

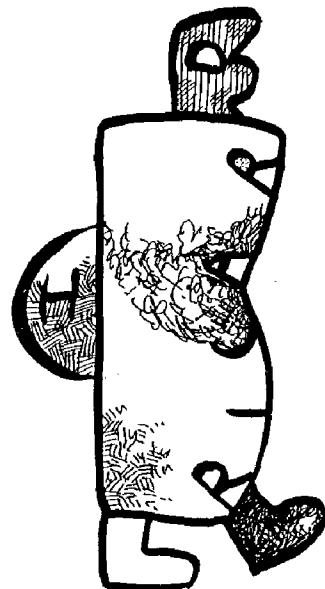
“cosas que avié de fazer” (16-63 Conde Lucanor)

“et dízenlos que assaz an que fazer en sí ...” (17-239 Conde Lucanor)

“¡Avré que dezir!” (3-174 Corbacho)

“esto es lo que me avíedes de dezir?” (24-174 Corbacho)

“e con razón averían que dezir” (27-238 Corbacho)



“no hay que fiar” (5-66 La Lozana Andaluza)
“qué hay que preguntar” (38-49 Moradas)
“no hay que hacer caso” (22-99 Moradas)
“no ay que desconfiar” (23-335 Ac. Nocturnos)
“y pues no ay mas que saber” (9-321 Ac. Nocturnos).

Amb aquest valor preferent de perífrasi impersonal de necessitat-obligació, tot i que molt minvadament, s'introduirà quasi exclusivament en català occidental-valencià, on ja des del segle XVI s'havia iniciat el procés diglòssic amb el castellà, el qual després s'estendrà a la resta de territoris de parla catalana:

Segle XVI:

“no hi ha que porfiar” (5-301 Estefania)
“no y à que dubtar en ayxò” (7-62 Col·loquis Tortosa).

Segle XVIII:

“no y.a que gastar” (20-1660 Ros).

Segle XIX:

“no hia que apurarse” (653 II Escalante)

Segle XX:

“hi ha que vore que d'ahir a hui” (23-125 Teatre valencià)
“no hi ha que tindre massa pressa” (3-24 Carreres).

D'altra banda, la variable perifràstica modal **haver+que+infinitiu**, presenta, si més no, particularitats semblants, amb la perífrasi **tenir+que+infinitiu**. Així, en textos castellans del segle XV, on ja la perífrasi **haver+que+infinitiu** mostra paral·lelismes funcionals-semàntics amb la perífrasi **haver+de+infinitiu**, com a resultat de la seva gramaticalització, hi apareixen les primeres manifestacions de variabilitat nexual –amb la partícula **que**– de la perífrasi modal **tenir+de+infinitiu**:

“¡Avré que dezir! “esto es lo que me avíedes de dezir” (3/24-174 Corbacho)
“e de que non tienen que les dar” (12-78 Corbacho).

Tanmateix, aquesta nova perífrasi –**tenir+que+infinitiu**–, tindrà un abast molt més ampli que la seva anàloga **haver+que+infinitiu**, ja que d'ençà el segle XVI, quan es generalitza en castellà el procés de substitució semàntica del verb **tenir** sobre **haber** (Coromines 1976: 563), rellevarà la perífrasi **tenir+de+infinitiu**, com mostren alguns textos castellans que reproduïen el registre col·loquial:

“yo me tengo **de** disponer a servir” (26-43 La Lozana Andaluza)
“para lo que tenemos **de** hacer” (5-79 La Lozana)
“Señor, yo tengo que hacer;” (31-125 La Lozana)
“Dejáme pasar, que tengo que hacer;” (12-118 La Lozana)

“tengo que lamer todo este año” (27-109 La Lozana)
 “¡mas qué tengo **de** hacer!” (22-35 Moradas)
 “que no tiene que temer si es engaño” (28-97 Moradas).

Així, amb aquest abast s'introdueix al català occidental d'ençà el segle XVI, tot i que no es generalitzarà, en aquest cas en tots dos dialectes: oriental i occidental (encara que minvadament respecte a la forma més utilitzada: **haver+de+infinitiu**) fins al segle XVIII; generalització a hores d'ara encara manifesta, i crescuda en el seu ús en tots dos dialectes, a causa del procés diglòssic amb el castellà encara actiu (Moll 1991: 216 / Vilà 1989):

Segle XVI:

“puix molt teniu que plorar” (407-211 Catherina)
 “puix té que viure” (32-207 Estefania).

Segle XVII

“diga lo que té que dir” (31-226 Morlà)
 “perquè tenien que comunicar una carta” (6-311 Aierdi)

Segle XVIII

“y tingueren que tréurer-las del seller” (13-151 Pagesos II)
 “puix tenim que anar” (31-1578 Ros)
 “se'ls tindran que menjar ells” (10-95 Baró).

Segle XIX

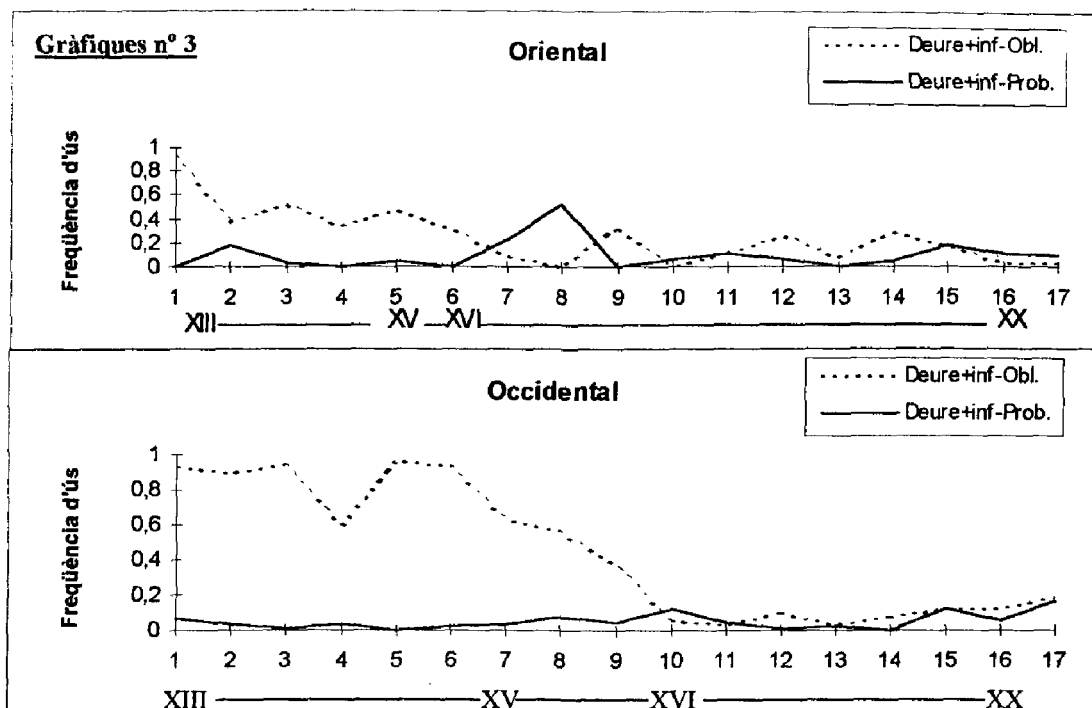
“no se tinga que enfadar” (37-181 Branchat)
 “tinc que anar ...” (657-II Escalante)
 “poc tinc que contar-te” (5-193 Yxart).

Segle XX:

“y què tinch que fer?” (13-306 Verdaguer)
 “tens que acompanyar el teu cosí? ... Sí senyor, que el tinc de guiar” (10/11-179 Teatre valencià)
 “tinc que fer qualque feina per dalt” (9-60 Carreres)
 “va tenir que fer-ho tot” (42-63 El Temps, (1994))
 “tenia que estar acabat per Tots Sants” (9-236, El món dels Osona, (1995)).

3.- *Seguiment diacrònic de la perífrasi de probabilitat: deure+infinitiu.*

La freqüència d'ús que presenten les gràfiques núm.3 és el resultat del percentatge de la construcció **deure+infinitiu+valor epistèmic** i la seva relació amb el percentatge de la perífrasi **deure+infinitiu+valor deòntic**, dins del conjunt de perífrasis de necessitat-obligació que apareixen al llarg de l'estudi diacrònic.



Com ja es va veure al principi, la construcció perifràstica **deure+infinitiu** era deutora de la llatina **debeo+infinitiu**, que s'utilitzava formant perífrasis d'estructura i significació anàloga a la que, de vegades, presentava el verb **habeo**, és a dir, per expressar l'obligació de fer una cosa (Oxford 1968: 487). Tanmateix al llatí tardà, de vegades, aquest valor s'afeblia i la perífrasi **debeo+infinitiu** també s'utilitzava per formar una mena de construcció perifràstica d'imminència, pròxima al valor de temps de futur, o per introduir una hipòtesi (Ernout & Meillet 1979: 165).

Així, la construcció **debeo+infinitiu** presentava dues variables de modalitat: un valor deòntic d'obligació i un d'epistèmic de suposició; valors que mantindrà al llarg de l'evolució gradual i diferenciada del llatí parlat i la seva fragmentació en l'àrea romànica. D'aquesta forma, encara que malauradament no disposem d'exemples llatinovulgars en cartularis catalans del segle IXè i Xè de la variable modal epistèmica de suposició **deure+infinitiu**, aquesta construcció perifràstica, que es caracteritza pel seu caràcter feble-contextual, abstracte i en certa forma estatiu, tot i que no necessàriament passiu, presenta des del segle XIII un ús regular, en tots dos dialectes: oriental i occidental, amb alguna forta incidència d'ús, com la que presenta el núm. 8 de la gràfica oriental, que correspon als *Processos Osonencs*.

La variable epistèmica de suposició **deure+infinitiu**, presenta al llarg del temps les següents variables estructurals, pròpies, si més no, d'un procés de conformació sintàctica:

a) *Forma activa: deure+infinitiu, segles XIII al XX:*

- “béns que él degué aver en aquela terra” (24-128 Cocentaina)
- “donchs, cascú se deu pensar que ...” (8-369 Fets)
- “ab quanta confusió e vergonya deu estar lo prevere davant ... Jhesuchrist” (18-41 Eiximenis)
- “volgueren fer cridar lo Consell ... per lo sendemà que devia ésser sent March” (112-67 J. Safont)
- “que deu haver feta alguna gran bajania” (3-178 Tirant I)
- “Duquessa, tu deus pensar que yo no stich menys penada del que tu mostres” (3-498 Tirant II)
- “tota la sua parentela ne deuen estar ab molta dolor” (18-541 Tirant II)
- “quina dolor sens mesura deu esser la tua” (3538-109 Vita)
- “a la fi del regne de Tago se degueren succheir aquella abundància de plujes” (13-215 Il·lustracions)
- “i açò també deu ser la causa que’s ...” (20-14 Estefania)
- “les provicions assí deuen ser barates” (1-78 Col·loquis Tortosa)
- “Que deu haver de assò alguns trenta sis anys poch més o manco” (9-43 P. Osonencs)
- “que axí com dissimulava aqueixes també ne devia dissimular (d)e altres” (29-103 P. Osonencs)
- “molts pocs amics deu tenir” (7-259 Morlà)
- “rahons per les quals li degué parèixer bé ...” (19-49 Aierdi)
- “al fin no devia convenir per glòria de Déu” (26-74 Pagesos I)
- “... qui'l compongué gens bobo deuria estar” (23-1638 Ros)
- “devent-li costar altres i altres tants l’obra” (24-112 Baró)
- “deu fer goch” (pàg. 451-II Escalante)
- “Deu fer molts i molts anys” (3-202 Verdaguer)
- “deu ser molt tard” (5-183 Teatre valencià)
- “Deu ésser la llebre, la llebre que se me n’ha anat al cor” (28-46 Russinyol)
- “deu haver-te deixat un mal gust de boca” (10-17 Carreres).

b) *Forma passiva: deure+ésser+participi, segles XIII al XVIII*

- “e quant deuran ésser cuytes ...” (11-140 St. Soví)
- “a la hora d’ara ja deuen ésser tots morts” (14-304 Tirant I)
- “en tal so vos veig star que deveu ésser nafrat” (1-520 Tirant II)
- “yo tinch sperança que ... yo dech ésser consolat ...” (1-643 Tirant II)
- “en l’altra pedra de la part de davall, que no es troba, devien estar escrites ...” (4-186 Beuter)
- “Sa flama deu ser morta” (1066-65 Rosselló).

c) *Forma reforçada, activa i/o passiva, segles XIII al XX*

Com ja es va veure a l’anàlisi anterior, també la perífrasi **deure+infinitiu+valor epistèmic**, apareix reforçada amb indicadors de suposició que incideixen en la concreció de la seva gramaticalització:

“si per ventura () conseyl devie aver algun dret o part en aquel bestiar” (Capítol 399 Alcoi)
“per què creïa que devia haver una partida de terra ...” (4-266 Fets)
“intorgat (sic) si li parie que deguéser estat moro ne catiu de nuyl hom” (9-214 Mallorca I)
“yo arbitrava que devia ésser CC milia combatents” (1-38 Tirant I)
“a mi par ... que yo dech anar primer” (24-167 Tirant I)
“car yo pens que de negú yo no dech ésser represa” (2-495 Tirant II)
“e pensava que per aquella dona devia ésser stada aquella remor” (24-518 Tirant II)
“e feyen tanta remor que paria lo món se’n deguéser entrar” (34-709 Tirant II)
“e fon tanta remor que feren que paria que cel e terra ne deguéser venir” (24-818 Tirant II)
“que paria lo cel e la terra sen degues entrar” (3897-119 Vita)
“pensaren que allò devia ser alguna maestria” (14-261 Beuter)
“y yo penso los hi deu haver llevats” (27-58 P. Osonencs)
“yo crech devia anar barrejat” (14-40 Pagesos I)
“me sembla que deu ésser l’obra més acabada d’Echegaray” (24-190 Yxart)
“crec que deuríem consultar Maria Sofia” (pàg. 12 Max i el geni....)
“crec que deu ser ...” (101-81 Onomasticon II)
“em fa l’efecte que no deu cabre al saló” (Vídeo: Vivint en valencià).

Reforç que també apareix en castellà:

“apenas deben llegar nuestros entendimientos” (15-13 Moradas)
“me parece que debe ser un alma” (3-24 Moradas)
“pienso ... que deven ser tus nimphas” (11-284 A. De Nocturnos).

d) *Forma repetida: deure+infinitiu ... deure+infinitiu ... deure+infinitiu:*

Sèrie sintagmàtica, que com ja hem vist, pot indicar tant l’arrelament d’una construcció com la tendència a difondre’s:

“yo tinch speranza que ... yo dech ésser consolat ... yo crech que ... deus saber molt que deus haver guerres segons los senyals ...” (1/4/5-643 Tirant II)
“però me apar que devia ser de edat de ... que devia ser migdia ...” (12/17-85 P. Osonencs)
“saps a on devies estar? ... a on diu que devia estar yo?” (11/12-160 Teatre valencià)
“s’hi deu estar fora molt bé. -No penses que devíem anar-nos-en ...” (3-89 Carreres).

També aquesta sèrie sintagmàtica apareix en castellà:

“qué olvidado debe tener su descanso, y que poco se le debe de dar de honras y qué fuera debe estar de querer ser tenida en nada” (7-172 Moradas).

A més, la perífrasi **deure+infinitiu-valor epistèmic**, pot aparèixer barrejada amb altres perífrasis, aquestes, però, de valor deòntic, amb les quals estableix dos tipus de distinció, contextual i formal:

1) *Distinció contextual: deure+infinitiu-valor deòntic/deure+infinitiu-valor epistèmic:*

“dix-nos que tro a VIII dies devia ésser lo dia que l'alcayt de Bayrèn devia rendre.l castell” (1-247 Fets)

“yo crech que l'aygua devia càurer ha portadoradas ... ni davían haver fet lo que feren” (13-124/9-125 Pagesos II)

“en quant surto de Barcelona no deuria llegir res que vingués de Barcelona
...no és poeta qui al contemplar los astres, no ha plorat per dolors deconeguts que allí s'hi deuen passar” (8/21-178 Yxart).

2) *Distinció formal: deure+infinitiu-valor epistèmic/haver+de+infinitiu, tenir+de+infinitiu:*

“per què apar que la mort deu fer gran temor ... e an a lezar per força totes les coses” (pàg. 24 Consciència)

“quan se li dóna.l títol de rey ... alguna realeza deu tenir ... si.m replicau que la realeza d'un rey petit per forza ha de ser també petita ...” (15-175 Verdaguer)

“deu ésser lo que diu; però què he de fer? ... tens de festejar, esbargir-te” (17-64 Russinyol).

D'altra banda, com ja hem vist, en llatí tant la perífrasi formada amb el verb **habeo+infinitiu** com la seva, de vegades, anàloga en estructura i significat **debeo+infinitiu**, apareixien relacionades amb el temps de futur. Així, **habeo+infinitiu**, a més d'altres valors, s'utilitzava per formar el temps de futur romanç, i **debeo+infinitiu**, amb el seu valor afeblit, acostà posicions, si més no de significat, cap a la nova estructura que es constituí amb la perífrasi **habeo+infinitiu**. D'aquesta forma, a més d'altres valors, **debeo+infinitiu** també es va utilitzar per formar perífrasis amb un cert matís de futur o pròximes al seu camp semàntic, com és la consideració d'una imminència o d'una suposició. Perquè el futur, l'absolut i l'hipotètic, indica una acció encara no realitzada, que esdevindrà, encara incerta, circumscrita a un termini de temps que pot implicar variacions de realització, i suggerir, com a tal, connotacions de suposició.

Per tant, el futur també pot indicar, de vegades, un valor epistèmic de suposició commutable amb el que assoleix la perífrasi **deure+infinitiu-valor epistèmic**, amb la qual es relaciona, com s'observa, tot i que molt minvadament, des del segle XV en alguns dels nostres textos occidentals i orientals, amb o sense el reforç d'indicadors de suposició:

“volgueren fer cridar lo Consell de Cent Jurats per lo sendemà que devia ésser sent March” (12-67 J. Safont)

“que lo sendemà que seria dilluns” (23-120 J. Safont)

“dexe e llege a Marianna Tormo ... una sort de oliveres ab quatre bancals a la parte de dalt y ... que tot serà deu jornals poch més o menys” (20-216 Hieroni Exea)
“que em pareix no tardarà a vindre” (8-183 Branchat)
“Perdona. T’haurà fet mirar els quadros dels avantpassats, no?” (15-34 Carreres).

Com també ocorre en castellà:

“quizá será Dios servido” (20-14 Moradas)
“creo será bien contaros” (2-89 Moradas)
“y debíe de ser que sería cortidor” (31-52 La Lozana....)
“permitid que os pregunte quién será el hombre a quien el cielo ha dado luces” (9-99 Jovellanos).

i en francès (Diversos Autors, *Un niveau-seuil* 1976: 103), italià (Serianni 1988: 335) i gallec (Rojo 1974: 163).

A més, també s’observa que l’estructura deòntica d’obligació **haver/tenir+de+infinitiu** s’utilitza, de vegades, amb un cert matís epistèmic de suposició pròxim al valor de temps de futur, derivat, probablement, com observa Rojo (1974: 165), del seu ús com a forma de futur; en alguns casos amb el reforç d’indicadors de suposició que indueixen un nou procés de gramaticalització, com en català o en castellà, i en altres sense cap tipus de reforç, com en gallec (Rojo 1974: 165):

“me sembla que haurem de rebaixar bona part del deliri” (19-190 Yxart)
“en què talment semblava que no havia de rebrotar la herba” (14-271 Verdaguer)
“deixeu-me anar a provar fortuna que.m sembla que tinch d’ensenyar (f. 1v) a l’home roig a ...” (15-308 Verdaguer)
“a mi parecer había de pasar presto el sentimiento de cosas semejantes” (26-39 Moradas).

Finalment, cal assenyalar l’aparició de la perífrasi modal **deure+de+infinitiu**, tan estesa avui dia al registre col·loquial del català occidental-valencià on s’utilitza indistintament per expressar dues variables de modalitat: el valor deòntic de necessitat-obligació i l’epistèmic de suposició.

En principi, l’estructura en si sembla el producte d’un reajustament analògic: les estructures modals amb valor deòntic d’obligació que més s’utilitzen, amb les quals la perífrasi **deure+infinitiu** presenta sintagmàticament paral·lelismes funcionals-semàntics, s’han gramaticalitzat incorporant un vincle nexual entre l’element auxiliar i l’auxiliat. Així, no resulta improbable que la perífrasi **deure+infinitiu**, tant amb valor deòntic com també després amb valor epistèmic, haja creat una forma analògica amb les altres perífrasis paral·leles afegint un vincle nexual a la seva estructura. Amb tot, cal indicar que les primeres manifestacions d’aquesta estructura apareixen en castellà ja al segle XIV amb el valor *deòntic de necessitat-obligació*:

“si deveades de fazer buenas obras et fiziéredes las contrarias ...” (32-230 Conde Lucanor).

Als segles XV-XVI però, la perífrasi **deure+de+infinitiu** assoleix, en castellà, la seva plena gramaticalització, tot i que s'utilitza preferentment amb un valor epistèmic de suposició. Amb tot, és clar que caldria una anàlisi més acurada de la perífrasi **deure+de+infinitiu** en castellà per resseguir els valors modals que presenta:

“do dize quel ombre non deve de ser sobervio” (8-126 Corbacho)

“e es debda de faltar dello” (32-142 Corbacho)

“y debíe de ser que sería cortidor” (31-52 La Lozana....)

“y que linda debe de ser” (2-95 La Lozana....)

“debe de ser qualque babion, o veramente que ella debe de ser buena de su cuerpo ...” (4-73 La Lozana....)

“más breve le parece a ella de lo que debe de ser” (11-69 Moradas)

“porque debe de juntarse todo el infierno ...” (9-85 Moradas).

En català, ja trobem un exemple, de la perífrasi **deure+de+infinitiu** amb valor deòntic de necessitat-obligació al text castellà del segle XVI *La Lozana Andaluza*, on es reproduceix un parlament d'una veïna mallorquina de la protagonista:

“– ¿Deveu de fer llabors o res?. – Que ací ma filla vos farà tot quan vos le comanareu” (16-57 La Lozana....).

Però serà al segle XVII i en textos occidentals-valencians (a més del text eivissenc amb tantes concomitàncies occidentals-valencianes) quan la perífrasi **deure+de+infinitiu** s'utilitzi, encara que molt minvadament, per expressar tant el valor deòntic com l'epistèmic, i fins i tot aparega sintagmàticament en paral·lelisme funcional-semàntic amb la perífrasi **deure+infinitiu-valor epistèmic** i amb la perífrasi **haver+de+infinitiu-valor deòntic** tot fent palesa la seva gramaticalització en tots dos valors:

“Però el senyor don Martí de Ontiveros *degué de tenir* rahons per les quals li *degué parèixer* bé el deixar-se perdre eixa preheminència” (19-49 Aierdi)

“Y se *ha de advertir* que els frares no sols en *devien de fer* y honrar a este cavaller” (8-197 Aierdi)

“y que, així, los capellans devien de anar davant” (20-197 Aierdi)

“què és lo que jo dec de fer?” (15-254 Morlà)

“que a l'apetit li deu de tallar les cames” (32-225 Morlà)

“Però, les dos coses deu de ser, en suma, puix de dia em pica i de nit me punxa” (22-54 Morlà)

“perquè afluixava la mà, que li devia de coure” (9-246 Morlà)

“lo qual salari se li dega de pagar” (40-488 Eivissa).

Al segle XVIII en tenim alguns exemples en textos occidentals-valencians, que reproduïxen el registre col·loquial de l'època, ara, però, amb el valor epistèmic de suposició:

“o algun peix, que quatre lliures deuria. Imenys de pesar” (20-1550 Ros)
“y es degueren de encontrar en la compra d'eixos burros” (9-1695 Ros).

Al segle XX la perífrasi **deure+de+infinitiu** abasta tots dos dialectes, tot i que si bé a l'occidental-valencià continua utilitzant-se amb valor deòntic i epistèmic, a l'oriental es troben només exemples amb valor epistèmic de suposició:

1.-*Textos de principi de segle:*

“deu d'estar tot anuolat” (17-183 Teatre valencià)
“– este matí deu vindre. – Ja devia d'estar ací” (27-125 Teatre valencià)
“no devies d'eixir encara” (28-178 Teatre valencià).

2.-*Epoca actual:*

a) *Novel·les* (occidentals):

“devia d'haver acabat de penjar-se en aquell moment” (25-223 Júlia)
“que un marit com ell devia d'haver fet encara més per una dona com la Júlia” (19-192 Júlia)
“el menut està massa roig, no deuria de prendre tant el sol” (p. 14 Max i el geni)

b) *Traduccions* (orientals)

“Em penso que el meu pare devia d'estar comparant, en silenci, el seu aspecte amb el meu”
(4-85 Carmilla)

c) *Articles periodístics* (orientals):

“la seva truculenta biografia devia de fer les delícies dels seus amics” (40-30 Avui, (1994))

d) *Assajos* (occidentals):

“no degué de ser indiferent que els estatuts de govern ... fossin redactats en castellà” (20-127 Nota, La decadència al País Valencià)

“esmentant només els senyors Cevera, Benítez i Tormo (que degué de fer el paper de tio Marcos) (21-53 Nota, Teatre valencià).

Amb tot, és clar que la tardana aparició en textos catalans de la perífrasi **deure+de+infinitiu**, al segle XVII, en una àrea lingüística immersa en un fort procés diglòssic, al català occidental-valencià, fa pensar més aviat en una forma manllevada del castellà.

CONCLUSIÓ

El seguiment diacrònic de les perífrasis modals de necessitat-obligació i probabilitat en català, segles XIII al XX, presenta els següents resultats:

– La perífrasi modal **deure+infinitiu-valor deòntic** < **debeo+infinitiu**, que es caracteritza pel seu caràcter fort-propí, concret, actant, apareix profusament circumscrita al llenguatge jurídic del llatí tardà -segles IXè i Xè-. Així, tot i que probablement era d'àmbit general, aquest ús jurídic li imprimí un caràcter culte i durant l'època cancelleresca –segles XIII, XIV i XV–, encara que amb tendència a la baixa, gaudí d'un ús preferent en tots dos dialectes catalans. Al segle XVI, la perífrasi **deure+infinitiu** pateix la davallada definitiva a causa del relaxament cancelleresc que provoca l'aflorament de formes col·loquials. Amb tot, no deixa d'utilitzar-se fins al segle XX en tots dos dialectes.

– La perífrasi modal **haver+de+infinitiu** < **habeo+infinitiu** que havia arrelat al registre col·loquial, esdevé des del segle XVI fins avui dia la perífrasi modal amb valor de necessitat-obligació més utilitzada en tots dos dialectes.

– Analogies semanticofuncionals amb el verb **haver** < **habeo** provoquen l'aparició de la perífrasi modal **tenir+de+infinitiu** amb valor de necessitat-obligació, que amb un ús constant però minvat respecte altres perífrasis paral·leles, no deixa d'utilitzar-se des del segle XV fins avui dia en tots dos dialectes.

– La perífrasi llatina **debeo+infinitiu** presenta al llatí tardà valors afeblits que la possibiliten per formar una mena de construcció perifràstica d'imminència, pròxima al valor de temps de futur, o per introduir una hipòtesi. Així, el resultat d'aquesta variable modal **deure+infinitiu-valor epistèmic** que es caracteritza pel seu caràcter feble-contextual, abstracte i en certa forma estatiu, tot i que no necessàriament passiu, presenta des del segle XIII fins avui dia un ús regular en tots dos dialectes.

– Altrament, des del segle XV, tot i que molt minvadament, **el futur**, a més del seu propi valor temporal, s'utilitza per indicar un valor epistèmic de suposició, preferentment de futur, commutable al que assoleix la perífrasi **deure+infinitiu-valor epistèmic**.

VICENT CABANES FITOR
Universitat de València

APÈNDIX

4.- *Quadres comparatius d'ús de perífrasis modals entre el català i altres llengües romàniques:*

a) *Perífrasis de necessitat-obligació:*

a.1- *Època medieval-clàssica, segles XIII-XV:*

<u>Gallego-portugués</u>	<u>Castellà</u>	<u>Català</u>	<u>Italià</u>	<u>Francès</u>
*haber+Ø, a, de+inf	haber+ Ø, a, de+inf	haver+ Ø, a, de,+inf	aver+a, ad, da, di+inf	avoir+à+inf

* =valors hipotètics per manca d'estudis adients.
(F+O) =valors de futur i obligatorietat estretament lligats.

(-) = menor ús sobre la resta d'opcions.

(+) =Major ús sobre la resta d'opcions.

(I) = ús preferent com a perifràstica impersonal de necessitat-obligació.

(L) = valor d'obligatorietat que solament s'usa al registre literari.

(O-) = valor d'obligatorietat menys comminatòria.

(F-) = valor d'obligatorietat i acció projectada al futur.

(O-F) = valor d'obligatorietat i, de vegades, de futur.

© = forma no normativa, d'ús col·loquial.

(Futur*) = en *Reciclaige* (Giner 1992: 147), el futur també s'utilitza per expressar dubte o probabilitat (sempre que vaja reforçat amb un indicador de suposició.

ca = català antic.

cs = castellanisme.

ct = correcte.

ct* = formes vulgars, no tolerables a la llengua literària (Sanchis); freqüent al català col·loquial del Principat, no autoritzada al llenguatge literari (Moll); forma secundària, tolerable (Ruaix); col·loquial (TV3).

ct** = al DGLC (1932).

ict = incorrecte.

PV = parlars valencians.

nep = expressa al català del Principat probabilitat, no pas obligació (Solà 1995).

P = partícula nexual.

*haber+que+inf	haber+que+inf				
*ter+de+inf	tener+de+inf	tenir+de+inf			
*ter+que+inf	ser tenido+de+inf tener+que+inf	ser tingut+ a, de, +inf	essere tenuto+a, di+inf	etre tenue+de+inf	
deber+ Ø, a, de+inf	deber+ Ø, de+inf	deure+infinitiu	dovere+infinitiu	devoir+inf	
-	ser+a, de+infi	ésser+de+inf	essere+da+inf	-	
caldre, fins al s. XIV	caldre, fins al s. XV	caldre+infinitiu	-	-	

a.2- Segle XX, normativa actual:

<i>Gallec</i>	<i>Castellà</i>	<i>Català</i>	<i>Italià</i>	<i>Francès</i>
haber+inf (F+O)	haber+de+inf (O-)	haver+de+inf (+)	avere+da+inf (F-)	avoir+à+inf
haber+de+inf (F+O)				
haber+a+inf (-)				
haber+que+inf(I)	haber+que+inf (I)			
ter+que+inf	tener+que+inf (+)	tenir+de+inf		etre+tenue+de+inf
ter+de+inf (L)		(Ruaix: forma tolerable)	-	
deber+inf	deber+inf			
deber+de+inf	deber+de+inf ©	deure+inf	dovere+inf (+), (O-F)	devoir+inf (+)
		(forma no recomanable)		
		caldre+infinitiu	-	-

b) Perífrasis de probabilitat:

b.1- Època clàssica, segles XIII-XV:

<i>Gallego-portugués</i>	<i>Castellà</i>	<i>Català</i>	<i>Italià</i>	<i>Francès</i>
deber+inf	deber+inf	deure+inf	dovere+inf	devoir+inf
*deber+de+inf	deber+de+inf			
Futur	Futur	Futur (-)	Futur	Futur
haber+inf = Futur				

b.2- Segle XX, normativa actual:

<i>Gallec</i>	<i>Castellà</i>	<i>Català</i>	<i>Italià</i>	<i>Francès</i>
deber+inf	deber+inf ©	deure+inf	dovere+inf	devoir+inf
deber+de+inf	deber+de+inf			
Futur	Futur	(Futur*)	Futur	Futur
haber+inf = Futur				

5.- Quadres informatius sobre les consideracions gramaticals que han rebut les perífrasis modals en català:

a) Gramàtiques històriques i diccionaris etimològics i dialectals:

	deure+inf Obligació	deure+inf Probabilit.	haver+P+inf	tenir+P+inf	caldre+inf	tenir+que+inf	haver- hi+que+inf
A. Par	ca	ca	ca:P= Ø,a,de	-	ca	-	-
DCVB	ca	ct	ct/ca:P= Ø,a,de	ca	ct	-	-
F. Moll	-	-	ct/ca:P= Ø,a,de	ct	-	cs	-

Coromines	ca	ct	ct:P=de	ct/ca: P= Ø,a,de	ct	-	cs
-----------	----	----	---------	---------------------	----	---	----

b) *Gramàtiques i llibres d'estil:*

	deure+inf Obligació	deure+inf Probabilitat	haver+de+inf	tenir+de+inf	caldre+inf	tenir+que+inf	haver- hi+que+inf
M. Sanchis	-	-	ct	ct*	ct	ct*	ict
P. Fabra	ct**	ct	ct	ct	ct	ict	ict
C.Salvador	-	-	ct	ict	ct	ict	ict
A. Badia62	ict/cs	ct	ct	-	ct	cs	cs
ICE 1980	ca	ct	ct	ct	ct	ict	ict
	PV						
F. Moll	-	-	ct	ct*	ct	ict	cs
J. Ruai	ca	ct	ct	ct*	ct	cs	cs
L.E. TV3	cs	ct	ct	ct*	ct	cs	cs
L.E. Ajunt. Barcelona	nep	ct	ct	-	ct	cs	cs
A. Badia95	ca	ct	ct	-	ct	cs	cs
	PV						
Gramàtica Valenciana	ca	-	ct	-	ct	ict	ict
	PV						

1977

Particularitats:

1.- El **P. Lluís Fullana i Mira** (1871-1948) (V. Simbor 1992: 52): Accepta les perífrasis d'obligació **tenir+que+infinitiu**, **haver-hi+que+infinitiu**, **deure+infinitiu**. Quant a la probabilitat, proposa l'ús del **condicional**, com el castellà, en lloc de la perífrasi **deure+infinitiu**.

2.- **A Badia** (1962: 391): "tot i que en teoria no es pot deixar d'admetre la perífrasi amb **deure** (sentit obligació), resulta avui incorrecta i castellanitzant, perquè en català actual **deure+infinitiu** s'ha afermat com a perífrasi de probabilitat".

3.- **A. Badia** (1994: 611): Encara que no presenta la forma **tenir+de+infinitiu** com a perífrasi d'obligació, no exclou de fer servir eixe sentit amb altres girs, com **tinc+obligació+de+inf.**, tot presentant els tres verbs **haver**, **tenir** i **caldre** com a indicadors d'obligació.

A més, indica que la forma **deure+infinitiu** com a perífrasi de necessitat-obligació és reprobable per castellanitzant i confusionària. Tot i que reconeix l'ús de la perífrasi en la llengua antiga i en els parlars valencians actuals, recomana no fer-la servir com a perífrasi d'obligació. També indica que l'ús del futur amb valor de probabilitat és un calc del castellà. Amb tot recomana una indagació sobre aquest tipus sintàctic.

4.- **J. Coromines** (1985:115/415): Indica que en la construcció **deure+infinitiu**, ja als segles XIII i XIV, quan **deure** està en imperfet de subjuntiu, **degués** debilita el seu sentit fins a convertir-se en un quasi expletiu.

Està en contra de considerar la perífrasi **tenir+de+infinitiu** com a vulgarisme i ressegueix el seu ús des del segle XIII fins al segle XX.

5.- Al **DCVB** (1930-62:377/852/221): Tots els exemples de **deure+infinitiu**, **tenir+P+infinitiu** i **ésser tingut** indicant obligació són de català medieval. També hi ha predomini absolut de l'ús negatiu de la forma **caldre+infinitiu**. Com J. Coromines (1985), també indica l'ús de la forma **ésser+tenir** amb el sentit "estar obligat".

6.- Taula de quantitats i percentatges

Occidental	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Deure+inf-Obl.	14	47	147	166	57	42	322	257	45	4	5	9	11	1	9	10
Haver+P+inf	0	3	3	100	2	2	121	110	63	59	118	68	194	10	38	39
Tenir+P+inf	0	0	0	0	0	0	50	46	4	0	14	2	45	0	0	9
Caldre+inf	0	0	3	7	0	0	2	4	1	0	0	0	0	0	2	5
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0	3
Deure+inf-Prob.	1	2	2	9	0	1	16	35	5	9	7	1	7	0	9	4
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	2	0	0	1
Tenir+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	2	15	2	13	7
Haver-hi+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	1	1
Total	15	52	155	282	59	45	511	452	118	72	162	86	284	13	72	79
Deure+inf-Obl.	0,93	0,9	0,95	0,59	0,97	0,93	0,63	0,57	0,38	0,06	0,03	0,1	0,04	0,08	0,13	0,13
Haver+P+inf	0	0,06	0,02	0,35	0,03	0,04	0,24	0,24	0,53	0,82	0,73	0,79	0,68	0,77	0,53	0,49
Tenir+P+inf	0	0	0	0	0	0	0,1	0,1	0,03	0	0,09	0,02	0,16	0	0	0,11
Caldre+inf	0	0	0,02	0,02	0	0	0	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0,03	0,06
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02	0,03	0	0	0	0,04
Deure+inf-Prob.	0,07	0,04	0,01	0,03	0	0,02	0,03	0,08	0,04	0,13	0,04	0,01	0,02	0	0,13	0,05
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01	0,01	0,01	0	0	0,01
Tenir+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,08	0,02	0,05	0,15	0,18	0,09
Haver-hi+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0	0,01	0,01
Oriental	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Deure+inf-Obl.	76	6	36	27	29	39	3	0	282	0	7	9	1	19	3	3
Haver+P+inf	6	7	28	52	27	84	18	6	484	26	35	3	12	11	10	61
Tenir+P+inf	0	0	0	0	1	1	2	2	90	4	12	20	0	6	0	4
Caldre+inf	0	0	2	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	5
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Deure+inf-Prob.	0	3	2	0	3	0	7	11	0	2	7	2	0	3	3	10
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tenir+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	24	1	2
Haver-hi+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Total	82	16	68	79	61	124	30	21	858	32	64	34	13	63	17	85
Deure+inf-Obl.	0,93	0,38	0,53	0,34	0,48	0,31	0,1	0	0,33	0	0,11	0,26	0,08	0,3	0,18	0,04
Haver+P+inf	0,07	0,44	0,41	0,66	0,44	0,68	0,6	0,29	0,56	0,81	0,55	0,09	0,92	0,17	0,59	0,72
Tenir+P+inf	0	0	0	0	0,02	0,01	0,07	0,1	0,1	0,13	0,19	0,59	0	0,1	0	0,05
Caldre+inf	0	0	0,03	0	0,02	0	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0,06
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Deure+inf-Prob.	0	0,19	0,03	0	0,05	0	0,23	0,52	0	0,06	0,11	0,06	0	0,05	0,18	0,12
Deure+P+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tenir+que+inf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0	0	0,38	0,06	0,02

DOCUMENTACIÓ

A/ ESPECÍFICA

1.-Català Occidental

Segle XIII

Esborrany de la Cort del Justícia d'Alcoi dels anys 1263-1265. Estudi i transcripció de Ricard Bañó. Alcoi 1996, Ajuntament d'Alcoi. Institut de Cultura "Juan Gil Albert".

Llibres de la Cort del Justícia del segle XIII a Cocentaina, de l'any 1269 al 1295. Transcripció de J. J. Ponsoda Sanmartí. Tesi doctoral, inèdita, 1992.

Segle XIV

Llibre de Sent Soví. A cura de Rudolf Grewe, Barcelona 1979, Barcino.

Llibre dels Feyts del Rei en Jaume. A cura de Jordi Bruguera, Barcelona 1991, Barcino.

El procés de Sueca. A cura d'Agustín Rubio Vela, Sueca 1989, Bromera.

Espill de Consciència. A cura d'Emili Casanova, Barcelona 1981, Llibres del Mall.

Segle XV

Tirant lo Blanc, Joanot Martorell-Martí Joan de Galba. A cura d'Albert Hauf, València 1990, Generalitat Valenciana.

Vita Christi, vol. III, Sor Isabel de Villena. A cura de R. Miquel y Planas, Barcelona 1915.

Segle XVI

Crònica, Pere A. Beuter. A cura d'Enric Iborra, València 1982, IAM.

Furs València, segle XVI. A cura de G. Colon i A. Garcia, Barcelona 1974, Barcino.

Història y portentosa vida de la extàtica y seràfica Verge St^a Catherina de Sena. Traducció de Thomàs Vesach de la llatina de Fr. Ramon de Càpua (1511), València.

Epistolari a la seva mare la comtessa de Palamós, Estefania de Requesens. A cura de Maite Guisado, Barcelona 1987, La Sal.

Los Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa, Cristòfor Despuig. A cura d'Eulàlia Duran, Barcelona 1981, Curial.

Segle XVII

"Testament d'en Hieroni Exea". A cura de Luz Ortiz, en *La nit de les fogueretes d'Agullent*. Edició a cura d'Emili Casanova i Sílvia Pínter, València 1994, Consell Valencià de Cultura.

Poesies i Col-loquis, Pere J. Morlà (?-1651). A cura d'Antoni Ferrando, València 1995, IAM.

Dietari, Joaquim Aierdi. A cura de V. Escartí. Tesi doctoral inèdita, Universitat de València, 1993.

Segle XVIII

Romanços, Col·loquis,..., Carles Ros. A cura de F. Torres i Navarrete. Tesi doctoral inèdita, 1995.

Segle XIX

“Més s’aprecien els dinés que la sanch y el parentesc”, V. Branchat y Alfonso. A cura de Joan Fuster, en *La Decadència al País Valencià*, Barcelona 1985, Curial, pàgs. 167-189.

Colección completa de las obras dramáticas de D. Eduardo Escalante, València, Federico Domenech. Selecció d’obres: “El déu, déu y noranta”, 1861; “La Casa de Meca”, 1862; “Un grapaet y prou”, 1868; “Tres forasters de Madrid”, 1876; “Les chiques de l’entresuelo”, 1877; “Les criaes”, 1878; “Corruixetes”, 1880.

Segle XX

Teatre dramàtic valencià de començaments del segle XX. A cura de Remei Miralles i J. Lluís Sirera, València 1993, IAM. Selecció: “Terra d’horta” de J. B. Pont (1907); “L’ombra del ciprer” de R. M. Orberà (1910).

El Cavaller del dubte, F. Carreres i de Calatayud, Castelló de la Plana 1933, Societat Castellonenca de Cultura.

2– *Català Oriental*

Segle XIII

Llibre de l’orde de cavalleria, R. Llull. A cura d’Albert Soler i Llopart, Barcelona 1988, Barcino.

Segle XIV

Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60). A cura de J. Miralles i Monserrat, Palma de Mallorca 1984, IEB, Moll.

Com usar bé de beure e menjar (selecció del *Terç del Crestià*), F. Eiximenis. A cura de J. J. E. Gracia, Barcelona 1983, Curial.

Actes Municipals. Tarragona, (1384-85). Equip de transcripció del Dpt. d’Història Medieval i Paleografia. Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona, Tarragona 1986, Ajuntament de Tarragona.

Segle XV

Paradoxa de Ciceró, Ferran Valentí. A cura de J. M. Morató i Thomàs, Barcelona 1959, Muntaner.

Llibre de Jornades, Jaume Safont (1411-1488). A cura de J. M. Sans i Travé, Barcelona 1992, Fundació Noguera.

Segle XVI

El Sínode del bisbe Bacallar. A cura d’Antoni Nughes, Barcelona 1991, IEC.

Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent. A cura de Joan Tres, Barcelona 1995, Curial.

Segle XVII

Les bruixes segrestades. Processos Osonencs. A cura de Lluís Orriols i Monset, Barcelona 1994, Rafael Dalmau editor.

Reals Ordinacions de la Universitat d'Eivissa. A cura de Marià Torres i Torres, Palma de Mallorca 1993, Mediterrània.

Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva. A cura d'Antoni Simón i Terràs, Barcelona 1993, Curial.

Segle XVIII

Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva. A cura d'Antoni Simón i Terràs, Barcelona 1993 Curial.

Teatre català del Rosselló. Segles XVII-XIX. A cura de F. Gardy, E. Prat i P. Vila, Barcelona 1992, Curial

Memòries d'un impressor, Tomàs Amorós, (1740-1880). A cura de Carme Simó, Barcelona-Palma de Mallorca 1983, Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Universitat de les Illes Balears.

Calaix de Sastre, Baró de Maldà, (1798). A cura de Ramon Boixareu, Barcelona 1990, Curial.

Segle XIX

"Catorze cartes de J. Yxart a J. Sardà." A cura de R. Cabré i Monné, *Miscel·lània J. Fuster, Estudis de Llengua i Literatura*, VI, Barcelona 1993, Publicacions de l'Abadia de Monserrat.

Obres Completes I-II, Àngel Guimerà, Barcelona 1975-78, Selecta.

Segle XX

Rondalles, J. Verdaguer. A cura d'Andre Bosch i Roderà, Barcelona 1992 Barcino.

L'Auca del senyor Esteve, S. Russinyol, Barcelona 1990, Selecta, Catalonia.

3- Castellà

Poema de Mio Cid, Edició de R. Menéndez Pidal, Madrid 1975, Espasa-Calpe.

El Conde Lucanor, D. Juan Manuel. Edició de J. M. Blecua, Madrid 1971, Clásicos Castalia.

Corbacho, Alfonso Martínez de Toledo. Edició de Michel Gerli, Madrid 1992, Cátedra.

La Lozana Andaluza, Fco. Delicado. Edició de Bruno Damiani, Madrid 1969, Clásicos Castalia.

Las Moradas, Santa Teresa. Espasa-Calpe, Madrid 1964, Austral.

Actas de la Academia de los Nocturnos, Vol. II, sesiones 17-32. Edició de J. L. Canet, E. Rodríguez i J. L. Sirera, València 1990, EAEM, IVEI.

Obras en prosa, Gaspar Melchor de Jovellanos. Edició de José Caso González, Madrid 1978, Clásicos Castalia.

Arte del Romance Castellano, Padre Benito de San Pedro (de las Escuelas Pías), València 1769, pàgs. 106-107.

4- Itàlia

-- *Estudi contrastiu del lèxic de la traducció italiana del Tirant lo Blanc*, (1538). A cura de Cesáreo Calvo Rigual. Tesi doctoral inèdita, 1993.

Tirante il Bianco. Romanzo cavalleresco del XVI secolo (Lelio Manfredi). A cura de A. M. Annicchiarico i altres, Roma 1984, La Tipografica.

B/ ALTRES

Avui, pàg. 23, 23-03-1995. Article d'Empar Marco.

Avui, Suplement de Cultura, 17-04-94, pàg. 30. Isabel Monsó: "L'al·lucinació com a procediment literari".

Carmilla, J. Sheridan Le Fanu. Traducció de Roser Berdagué, Barcelona 1993, Laertes.

Converses amb Goethe, J. P. Eckermann, Barcelona (1949-54) 1994, Columna.

Diccionari per a ociosos, Joan Fuster, Barcelona 1978, Edicions 62.

Dossier de Professors de L'aniversari de Don Eduardo. Sala Escalante, València 1995, Diputació de València.

El món dels Osona, catàleg, director Ximo Company, València 1995, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, pàg. 236.

El català a TV3. Llibre d'estil, Barcelona 1995, Edicions 62.

El País, Quadern de Cultura, 27-10-94. Entrevista amb E. Climent.

El Temps, núm. 532, pàg. 63, 1994. J. M^a. Oleaque: "Kevin Costner: exhaurides les localitats".

Els Càtars, Jesús Mestre i Godes, Barcelona 1994, Edicions 62.

Fullet informatiu de l'Institut Valencià de la Dona, València 1995, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura.

Júlia, Isabel Clara Simó, Barcelona 1983, La Magrana.

La copa daurada, H. James. Traducció de J. Arbonès, Barcelona 1995, Edicions 62.

La Decadència al País Valencià, Joan Fuster, Barcelona 1985, Curial.

Levante-EMV, "Temas de Actualidad", pàg. 4, 23-02-94. Articles de P. Mollà i J. Puig.

Max i el geni que feia dormir els nens, Anna Miró Bardissa, Alcoi 1993, Marfil.

Onomasticon Cataloniae II, J. Coromines, Barcelona 1994, Curial, La Caixa.

Siddhartha, H. Hesse. Traducció de Carme Gala, Barcelona 1993, Edhasa-Proa.

Vivint en valencià, curs de valencià n^o 6, 2^o nivell. Vídeo Levante, València 1995

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALARCOS LLORACH, E. (1994) *Gramática Española*, Madrid, Espasa-Calpe.
- Alcover-Moll (1988) *DCVB*, Palma de Mallorca.
- BADIA I MARGARIT, A. (1962) *Gramática Catalana*, Madrid, Gredos.
- (1994) *Gramàtica de la llengua Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- BASSOLS DE CLIMENT, M. (1981) *Sintaxis Latina*, Madrid, CSIC.
- BASTARDAS PARERA, J. (1953) *Particularidades sintácticas del Latín Medieval*, Barcelona-Madrid, CSIC.
- CARRERA DÍAZ, M. (1985) *Manual de Gramática Italiana*, Barcelona, Ariel.
- COROMINES, J. (1976) *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid, Gredos.
- (1985) *Diccionari Etimològic de la Llengua Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- COSERIU, E. (1977) «Sobre las llamadas construcciones con verbos de movimiento: un problema hispánico», *Estudios de Lingüística Románica*, Madrid, Gredos, pàgs. 70-78.
- DIETRICH, W. (1983) *El aspecto verbal perifrástico en las lenguas románicas*, Madrid, Gredos.
- DIVERSOS AUTORS (1900) *Thesaurus linguae latinae*, VI, Leipzig, Teubner Verlagsgesellschaft.
- (1968) *Oxford Latin Dictionary*, Oxford, Oxford University Press.
- (1976) *Un niveau-seuil*, Strasbourg, Conseil de l'Europe.
- (1977) *Gramàtica de la Llengua Valenciana*, València, Lo Rat Penat.
- (1995) *El català a TV3. Llibre d'estil*, Barcelona, Edicions 62.
- (1995) *Problemes i mètodes de la Història de la Llengua*, a cura de S. Martí i F. Feliu, Barcelona, Quaderns Crema.
- ERNOUT, A. & MEILLET, A. (1979) *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, Klincksieck.
- ERNOUT, A. & THOMAS, F. (1972) *Syntaxe Latine*, Paris, Klincksieck.
- FABRA, P. (1956) *Gramàtica Catalana*, Barcelona, Aqua Edicions.
- (1977) *DGLC*, Barcelona, Edhasa.
- (1982) *Sintaxi*, Barcelona, Aqua Edicions.
- GILI GAYA, S. (1983) *Curso Superior de Sintaxis Española*, Barcelona, Vox.
- GINER, R. i altres (1992) *Reciclatge*, València, 3i4.
- HERNÁNDEZ-SACRISTÁN, C. (1992) «Modalities and modal verbs: a functional ambiguity», *Lynx*, 1, pàgs. 99-133.
- ICE (1980) *Curs de Gramàtica Normativa per a ús dels valencians*, València, Universitat de València.

- MOLL, F. (1983) *Gramàtica Catalana (Referida especialment a les Illes Balears)*, Palma de Mallorca, Moll.
- (1991) *Gramàtica Històrica Catalana*, València, Universitat de València.
- PAR, A. (1923) *Sintaxi Catalana* (Segons los escrits en prosa de B. Metge), Halle, (Saale).
- PÉREZ SILDANYA M.-SALVADOR, V. (1993) «Lingüística cognitiva i llengües en contacte», *Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, III, Montserrat, PAM, pàgs. 229-245.
- PÉREZ SILDANYA, M. (1994) «Gramaticalització i reanàlisi: el cas del perfet perifràstic català», *Actes del X Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Frankfurt, 1994 (1996), vol. III, pàgs. 71-110.
- PICALLO, C. (1991) «Els verbs modals», *Funcions dobles: tres estudis de sintaxi catalana*. Tesi doctoral inèdita, UAB, cap. IV.
- ROJO, G. (1974) «Perífrasis verbales en el gallego actual». *Verba*, Anejo 2, Vigo, Universidade de Santiago de Compostela.
- RUAIX, J. (1985) *El català en fitxes*, II, Moià.
- SALVADOR, C. (1959) *Gramàtica Valenciana*, València, Publicacions de Lo Rat Penat.
- SANCHIS GUARNER, M. (1993) *Gramàtica Valenciana*, ed. d'Antoni Ferrando, Barcelona, Alta Fulla [primera edició: 1950].
- SERIANNI, L. (1988) *Grammatica Italiana*, Torino, UTET.
- SIMBOR ROIG, V. (1992) «La proposta gramatical del P. Lluís Fullana i Mira», *Caplletra* 12, Barcelona, pàgs. 33-58.
- SOLÀ J. (1987) *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona, Teide.
- (1995) *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament.
- SWEESTER, E. (1990) «From etymology to pragmatics» *Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic structure*, Cambridge, Cambridge University Press.
- URRUTIA CÁRDENAS, H. & ÁLVAREZ ÁLVAREZ, M. (1983) *Esquema de Morfosintaxis Històrica del Español*, Bilbao, Deusto.
- VÁZQUEZ CUESTA, P. & M. DA LUZ, M^a A. (1949) *Gramática Portuguesa*, Madrid, R. Aguilar.
- VEYRAT RIGAT, M. (1993) *Aspecto, Perífrasis y Auxiliación, un enfoque perceptivo*, Annexa 6, Lynx, València, Universitat de València, Departament de Teoria dels Llenguatges.
- VILÀ I COMAJOAN, C. (1989) *El parlar de la Plana de Vic*, Manresa, Caixa d'Estalvis de Manresa.
- WEINRICH, H. (1989) *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier/Hatier.
- YLLERA FERNÁNDEZ, A. (1971) *Estudio sobre perífrasis verbales en el español del siglo XV*, Madrid, Facultad de Filosofía y Letras.
- ZANS MIER, J. (1988) «Estudi sociolingüístic de certs aspectes de la llengua catalana». *Treballs de Sociolingüística Catalana* 6, pàgs. 33-112.

